

„Став мувывса ембуртѳмјас, ѳтувтѳѳј!“

Комп

20
152

Ильа Вас.

Коти $\frac{3}{112}$

388

А С Я К Ъ А

Научно-Педагогической секцией Государственного Ученого Совета допущено,
как руководство в школе 1-ой ступени.

С. С. С. Р. - С А Ш О Р С А К Ъ Г А Л Е З А Н И Н.

Москва—1924.

Центральное Издательство Народов С.С.С.Р.

Москва, Никольская, 10.

**В. И. ЛЫТКИН. — „УТРЕННЯЯ ЗАРЯ“, 1-ая книга для чтения
после буваря, о книге „ШОНДИ ЛУГОР“.**

**БИБЛИОТЕКА
Национальный музей
Республики Коми
город Сыктывкар**

~~0 20
52~~

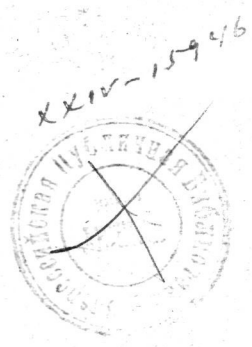
кони $\frac{3}{112}$

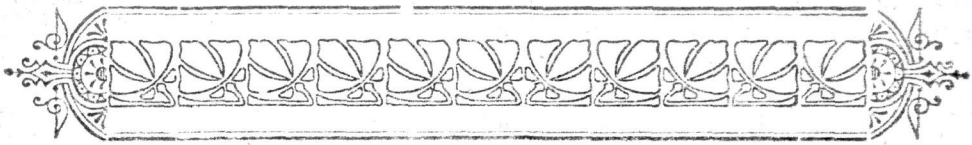
~~3
388~~

Мед ВОРЗА ЈУКОН.

ГОРТЫН.

~~39-5169~~ δ

Зі́ль котыр.

Олө ы́лө зі́ль котыр. Мамыс Сашуклы дө-
рөм вурө. Сашук лыд-дыө. Семен вөласө. Зев
ша́ль котыр: ставныс дужалөны.

Гортын.

Машук дінө локтісны нывносы ворсны.
Машук најөс щажөн гөстөдны кутас. Пукөас
щаж кіставны. Машук зев-на ічөт вөлі. Сіјө
боетас щажыктө вугјөды, — вугјыд вөлөма пөе.
Машук уекөдас щажыктө, жугөдас, — ачыс сот-
час, мукөдөс щөщ сотас.

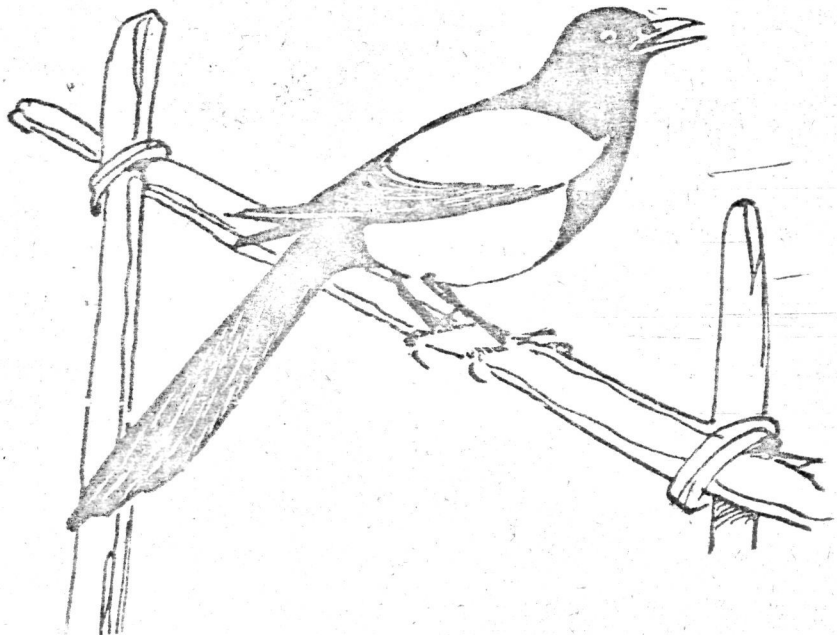
Машуклөн акаңыс.

Машуклы колө вө-
лөм төдны, мыј акаң
пыщкас. Боетас шы-
ран, акаңыдлые боксө
вундас. Чујмас! Кіе-
ыны кутас сетые пил-
нөј пыз, акаң кутас
вөсҥавмыны.

Машук акаңтө шы-
бітас, котөртас өдјөн-
жык мамыс дінө, шүө:
акаңөј-нө кувны кутіс.

Мамыс шуас:—Ме еекөн абу доктор, бурдөд-чыны ог куж. Часлы боетчыла акаантө бурдөдны, гашкө мыжкө і артмас. Мамыс пілнөй пыг чукөртас, рушкүө акаанлы сујалас, роҕсө вурас,—акаан бөр вая-код-ыс кыз лоө, сөмын немис-кежлө пөла рушкүа колө.

Каца, каца...

Каца, каца, кич-кич.
 Турі помечө корө,
 Вурдые кер сывјалө,
 Көјін кер кыскалө.

Ош керка лентө,
 Сиз өшин піскөдө,
 Гөрд петук жож вөчө,
 Меж нач вартө,
 Суғ пожнасө,
 Көч көвдүм пөжалө,
 Ур бі віңө,
 Руч дөра кыө.

Ободайтны кутасны-да
Төрөкан пырас
Шыд тастас,
Ставныс пышјасны.

Шырјас.

Петасны шырјас позеыныс, пөрыејас, том-
јас. Сінјасыс еөдінікөе, коқјасыс ічөтікөе,
шнјасыс јоеынікөе, рудінік пасаөе, пелјасыс
субтсаөе, бөжныс кысеө.

Чукөртчасны шырјас жоқ үлө, арталөны-
сөртөтөны: «Кызі кос ыан тор позјаным пыр-
тны, оз төр-да!».

Кос ыан јірөмөн торјөдасны посөдік тор-
јасөз, сесеа пыртласны позјас.

Ічөтiк мегö.

Пöчөлөн вөлöма
Ічөтiк мегö.

Ічөтiк, ічөтiк.

Ічөтiк мегö.

Пöчөлы мегöыс
Зев вöлі муса.

Зев вöлі, зев вöлі,

Зев вöлі муса.

Гожöмнас мегöыс

Котöртiс јагö.

Котöртiс, котöртiс,

Котöртiс јагö.

Мегöөс адзiсны

Кöјiнјас уна.

Кöјiнјас, кöјiнјас.

Кöјiнјас уна.

Конöрöс мегöөс

Сојiсны најö.

Сојiсны, сојiсны.

Сојiсны најö.

Пöчөлы колiсны

Сурјас да коқјас.

Сурјас да, сурјас да,

Сурјас да коқјас.

Кысук.

Менам вöлі рудiнiк кан, Кысук нiма. Морöсыс кысуклөн жежыд, коқјасыс жежыдöе-жö, кымöсас жежыдiнiк вiр, нырыс келыд гөрд. Лөсыда мi Кысукуд олим. Быдлаö сiјö ме бөр-са вöтлыө.

Кан.

Öшiн вылын, шондi воқын,
Шöвк тупыл-код-шань,

Жежыд уса, куңса ейна,
Куткырвиңо кань.

Суркналөма улас бөжсө,
Копыртөма жүр,
Зумыштчөма, вомгор улас
Мыжкө: мойдө. «курррр».

Кызі Нафук велөдчөма көкөн ветлөдлыны.

Жчөтк Нафук дыр көкөн ез ветлы. Воңын оз пукав: вөзжысө жоңо. Жоңо лезан—сөмын-ин ујо жоң-куңа кысеө.

Міжан вөлі куң гөна пон Каңіс. Коп Нафукөс өтнасөс коласны, Каңіс виңо сјіөс: водас жоңо, виңодө Нафуклые кыскасөмсө, некөдөс матө оз еибөд сы дінө. Нафук кысеас Каңіс дінө, кутас нещгыны куң гөнөдыс. Каңіс куј-лө, кивіъ оз кер, сөмын бөжнас вөрөдө.

Өтчыд Нафук кутчысас Каңісдылы еыли-ас. Пөңжыд нөжјөнік четчас. Нафук сыкөд щөщ сувтас.

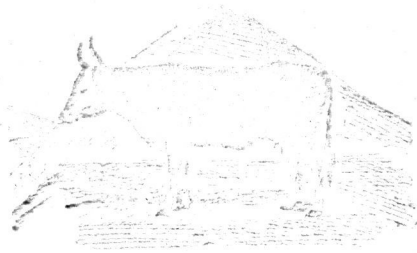
Каңіс вөсков-мөд муныштас воңо. Нафук муныштас щөщ көгнас тувтчалөмөн. Пон нөшта муныштас, Нафук муныштас-жө. Аскінас бара сјі Каңіскөд велөдчасны көкөн ветлөдлыны. Таңіктө ветлөдлөмыд Нафуклы еөлөм вылас воас, чуксалас вөлі Каңісөс, сесеа куң гөнас кутчысөмөн сувтас,—Каңіс сјіөс нөжјө-нікөн нуөдө жоң-куңта.

Таңікөн Нафук велалас көкөн ветлыны.

Руј, руј, кытчө ветлін.

— Руј, руј, кытчө ветлін?
— Мөскөс көрөны.

— Күшөм-нө тенад мөскыд?
— Мылңа кымөса.

- Руј. руј. кытчө ветлін?
— Вөлөс корены.
- Күшөм-нө тенад вөлыд?
— Щаја кока.
- Руј. руј. кытчө ветлін?
— Межөс корены.
- Күшөм-нө тенад межыд?
— Зары еура.
- Руј. руј. кытчө ветлін?
— Курөгөс корены.
- Күшөм-нө тенад курөгыд?
— Көитүе еера.
- Руј. руј. кытчө ветлін?
— Петүкөс корены.
- Күшөм-нө тенад петүкыд?
— Зары сорса.
- Руј. руј. кытчө ветлін?
— Каньөс корены.
- Күшөм-нө тенад каньыд?
— Вҗа орда еера.

Өткөдә дојмө.

Педөр нөјтө вөлі понјөс. Понјыд екөрмас,
дтас сылые вөдө. Педөр бөрдтас. Чојыс і
сылыс.

— Сір теңыд і колө: мыж вөчтөг поңжөс
ен пөйт. Сылөн-өд текод-а-жө доймө.

Үчөтүк вурғые.

Тоңа ічөт-на вөлі. Сылөн веяыс петіс вур-
өм вылө. Чожиныс еетіс сылы рүзүм тор.
сүнйса жем. дөңзытөңыс новөіс Тоңа вурөм-
над, чун-жассө бытсөн быщјөдліс жемнае.—вуріс-
жө аслыс ічөтүк ееныс (көшө.т). Міетөм еенди-
артміс еенысыс, Тоңалы-жө нымкод.—ачыс-
вөд вуріс.

Жыж.

—Жыж, жыж, кытчө ветлін?

—Сүс кол еојны ветлі—

Він-ді.

Ва јуі—

По.ди.

Паччөр вылө кајі—

Мышкүөј сотчис.

Гөбөч вылө четчышти—

Кокөј желлаеіс.

Улө четчышти—

Кокөј чегі.

Пу кок вөчі—

Сіеміс.

Лы кок вөчі—

Пон еојіс.

Із кок вөчі—

Ворсігөн нэгі

Көрт кок вөчі—

Поңжөс вылө четчышти:

Жыж, жыж, шүі.

Рослөн гөетјас.

Оліе выліе посвоѣ пелёсын рос. Чышкы-
еѡм-кынҗи пинѡм сійѡ ез тѡдлы. Өзѡсјас шуѡ-
ны сылы:— Гажтѡма олан те, роскѡј,— ачыл
быд ордѡ воывлан, гѡетитны-жѡ керѡдѡс он
корлывлы. Рос мѡвпалыштас (думајтыштас),
сеееа шуас ѡзѡсјаслы:— Кора і гѡетјасѡс, мыј
отыс.

Рос пуас шыл, кѡеталас тастіјасѡ. Корас
гѡетитны понјѡс да канѡс. Канѡ боетас еѡреыс
ичѡтѡк пісѡ; канјасыл радѡјтѡны челадѡс, па-
тѡг гѡетитныд оз мунны.

Коркѡ-ѡе-коркѡ гѡетјас еѡјѡм-јуѡм-бѡртѡ зы-
кѡ воасны: канѡ еѡлыштас понлы, пон ерыш-
тчас, канѡ пі повѣас да улѡс выло четчыштас.
Понја-канѡа лѡеѡдчасны-ѡін тышкасны.

Рос скѡрмас тащѡм гѡетјас вылад, сувтас,
вѡтлас гѡетјасѡс.

Өзѡсјас кутасны есравны рос вылѡ:

— Ајда буранѡ,— гѡетјасѡс вѡтлалан!

Рос шуѡ:

— Мыј-нѡ вѡчан, тащѡм гѡетјас вескалѡ-
маѡс-да. Гѡетјастѡгыс гажажыка ѡвеѡ.

Чері кѡвтѡм.

Тѡна чѡвта

Чері кѡвта.

Гортѡ нуа

Јуква нуа.

Шеді уна

Лоѡ пумѡн.

Кујім пѡлѡс

Чері вѡлі.

Görd ein dora

Jokyn sorön.

Bydca tuјic

Сір пі лоі.

Гычыл паскыл

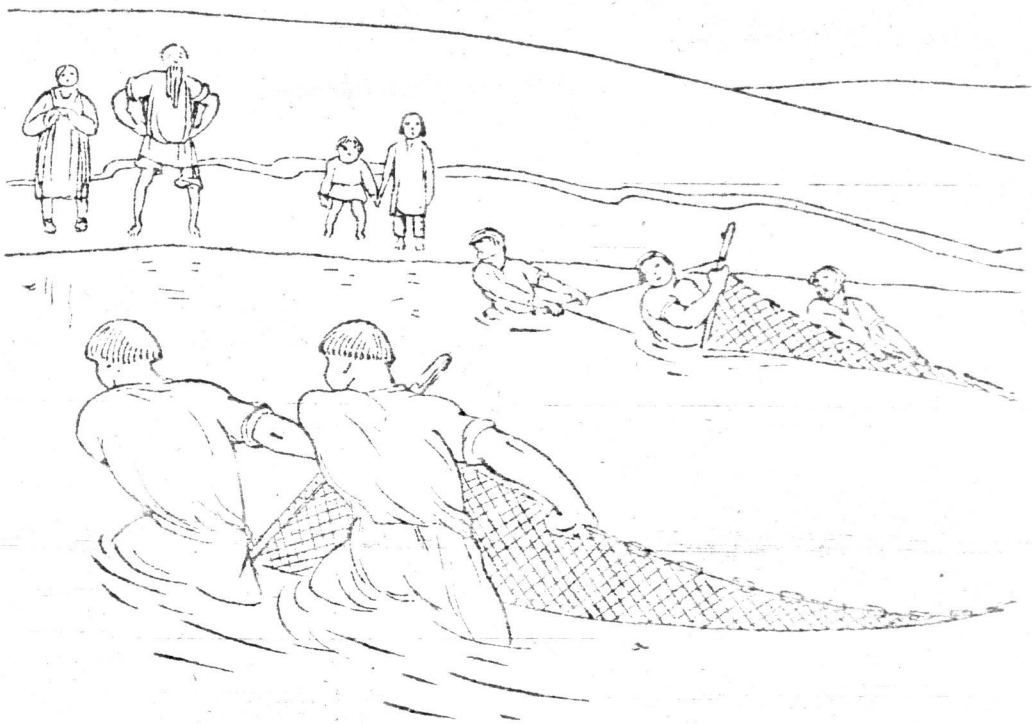
Бытѡ тасті,

Кос му вылын

Качлѡ вылѡ. ◦

Гортö воі
Јуква сојі,

Черітань да
Рыса шапга.

Рыжко.

Міжан вöлі гөрф чап, Рыжко нѣма. Рыжко-
Ваеука зев вöлі лöсэлöны. Ічöнік Рыжко кот-
ралö, четчалö-трівкјалö, челад-јасвöд вөрөб.
Мамыскöд Рыжко кувјөрые локтас да пыр-
пыр-жö Ваеук ділö котöртас. Ваеукамы-вісö
пырнас вөрöдö, шыңжалö. Ваеук сшыи каш-
тор естынтлывлö. Көркө ічöнік Рыжко быд-
міс да јоп вöv доі.

Дывбертан: Пара вöлөн воми талун
вала Палö јукмөс дөрö.

Б у р җ о р т.

Җүбәк Педөр локтө вөлі школаые. Колө вөлі шор вомөн вуҗны. Зерөма-да шорыс зев ыҗыда оҗдөма, ызгө мунө. Сулалө Педөр шор дорыш бөрдө: вуҗныс оз вермы. Педөрөс вөтөдас ыҗыҗык велөдчые Семен. Виҗөдө да Педөр бөрдө: көшөтөдас сижөс, вуҗөдас шор вомөн.

Шуеан кыв: Аслад җорт, мед бур морт.

Б а б к и.

Ежа вылын куҗлунтыр челад-бабкіасөны. Скөныс ыҗыд, гашкө дас гоз сулалө... Воеков-төмөн Семө лыҗис—скөныд сөмын савымуні.

Җуалөм: Виетав кыҗыҗык те лыҗисывлан?

Б о б ө.

— Бобө, бобө, кытчө ветлін?

— Чожө гүө ветлі.

- Мыј-нө вајин?
- Выја ыаы ваји.
- Кыгчө-нө пунктін?
- Шегјас помө пункті.
- Ме-тај відлі—абу.
- Сөд пон сојөма.
- Көн-нө сөд поныс?
- Пощөс костө сөбдөма
- Көн-нө пощөсыс?
- Біөн сотчөма.
- Көн-нө біыс?
- Ваөн кусөма.
- Көн-нө ваыс?
- Ошка-мөшка јуөма.
- Көн-нө ошка-мөшкаыс?
- Ыбө кајөма.
- Көн-нө ыбыс?
- Шыр пырөдөма.
- Көн-нө шырыс?
- Налкјө уеөма.
- Көн-нө налкјыс?
- Чер кералөма.
- Көн-нө черыс?
- Зуд налөма.

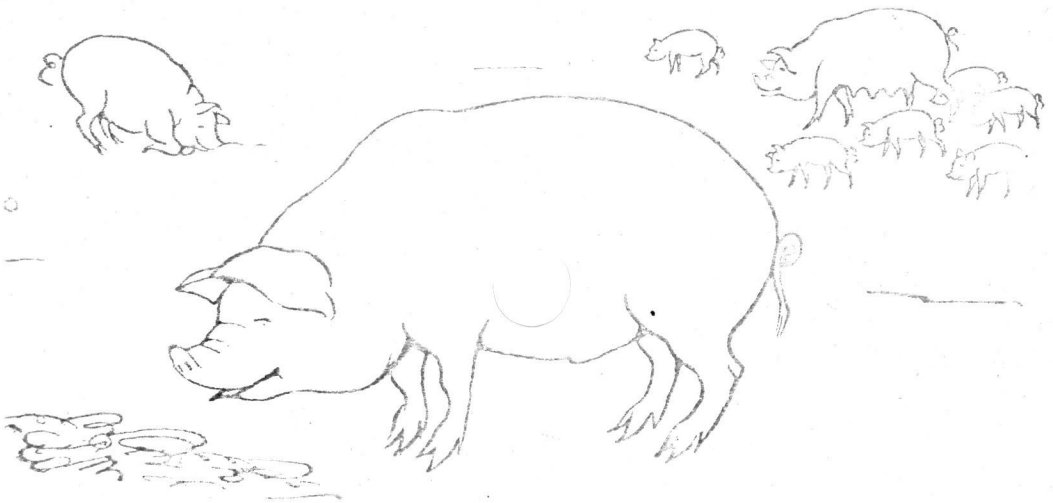

- Көн-нө зудјыс?
- Пещөр-пыңцө уеөма.

- Көн-пө нещөрые?
— даскык вөла-чана
Туробыл-тарбыл
Буш-баш вөчөмаёе.
○ Оҗи чибө җас кока,
Мөд чибө турун кока,
Кожмөд чибө көрт кока,
Нолөд чибө ну кока,
Витөд чибө еоҗ кока,
Квайтөд чибө кляныча кока,
Сҗимөд чибө крустал кока
Көкҗамыеөд чибө ыргөн кока,
Өкмыеөд чибө тывкөрт кока,
дасөд чибө сзые кока,
дасөҗикөд чибө зарыи кока,
даскыкөд чибө жемчуг кока,
даскоҗмөд...
Сымда і вөлі.

Порө сорыи.

дышөдас порелы вөр дорын туплелелы. Мы-
рас сижө град јөрө. Став градеө парҗалас ыыр-

нае. Каҗалас тожō поретō град вывезд, вōт-чылас сы-бōреа, сōмын оз су: пышҗас порезд.

Шырас порезд ошнҗулō, быд пел-ōсō во-лас—некые оз сур наҗт гуран. Доктас гор-тас, мōд пореды руксō порасō:

— Не, дортōј, талун ме волі ошнҗулō. ладтōг олоны, зонмō, сени! Ставсō чышкōмаōе-весалōмаōе, всег наҗт гуран абу колōмаōе. Кызї жōзые вермōны сещōм инас овныс!

Кывбертлōдлан: Рытнас тōрыт тыра жōрō ныралōма тыра поре.

Рисҗтчыс Кōета.

Кōета зев рад-ōјтō рисҗтчыны. Быдлаō ри-уҗталō: кабалō вылō, ошнҗ-вылō, жоҗō.

— Вај-тō ме кывтōм пемōеҗасōс рисҗта.—
уō Кōета.

Рисҗтас тōс поңсōсō курōгōс, сесса пореōс, мōс, кōчōс, доҗōгōс, мед бōринас рисҗтас слō-ōс. Јчōег поңҗыс, Ваткылыс, Кōета рисҗт-ōм выло ныр вїҗōдас. Кор Кōеталōн ештас лōвҗыд, Ваткыль лавōстас, сесса увтчїг-тырҗї ышҗас...

Тыдалō, повҗас Ваткылыд Кōета слōнеыд. был вōд повҗана і ем сїјō: пелыс зев ыҗыд. ырсō лентōма, кокҗасыс кызōс. Кыҗ-нō он овҗы.

Машуклōн уҗ.

Машуклōн вōлі дōз кабала да жеҗыд каба-ла. Вундалас Машук жеҗыд кабалаыс курōгōс да курōг пїҗансō, сесса ласкас дōз кабала

вылө. Зев дөсыд артмас! Сесеа сјјө мөскөс да вөлөс вундалас, бара ласкас лөз кабала вылө.

Өтчыд Машук уна пөлөс кабалаые вундалас пылөс: јункасө гөрдые вөчас, повтасө—лөзые, көмкөтө—віжые. Ласкас Машук пывтө јежыд кабала вылө.

Сој чачөјас.

Мішук боетас ул еој, кутас кі костас чабравны да быгөдлыны. Артмас быгыл (сар). Быгылетө ламөдыштас, өтареаные сункас тұрунтор. Артмас еорны. Сојсыд вөчалас ічөтк молјас, сункалас за јылө, артмас чөдлач.

Сојсыд сјјө вөчас тасті, самөвар, щак, ванөс, петукөс. Сесеа Мішук еој чачајастө мічөдас уна пөлөс рөмөн (цветөн): көдөс шөмөн, көдөс мелөн. Зев міча артмас!

Ұмејасөм.

Воіс ар. Течыеіс-інін. Лунјасые толабө. Педөрлы зев окота ұмејасены, ұмејө вөчпые оз куј. Батысды і шуө: «Батө, вөч меным ұмеј!» Батыс шуө: «Ме, Педөр ұмеј вөчпы огешты. Мун да Гршукыдые велөдчы, вігөдкыг сјјө вөчө. Сесеа ачыд вөч!»

Педөр лунтыр вігөдас Гршукдые ұмеј вөчөм. Асвінас боетас јежыд кабала лис, вөдалас тасјас, ласкас тасјасө кабала лис вылө, пелөбөјасө көртавлас шөртөн. Лөсөдас табкөк,

корталас бөж. Гөрд кабаламе вөчас козув-
ласкас эмејө. Зев мица артмас эмејме!

Көркө багыс воіс ујж вы-
лык. Педөр ошјысө эмејөн.
Бат ошкас: «Молод-өч, шуан
вөлі, ог-нө кујж, со кушөм мица
эмеј дөп-мыд!»

Сесеа Педөр петас да эмеј-
тө качөдас. Эмејид зев вылө
качас. эмеј вывса гөрд козу-
лыс муртса вөлі төдчө.

Лыстан мөс.

Оті мортлөн вөлі мөс. Сіјө вөлі өтө луннас
вајө криңча јөв. Отчыд морт көсјисе чубөртни
гөстјасөс. Сесеа, мед јөлыд унажык ч көрмас.
мөссө ез лыетыв дас лун. Сіјө вөлі думажтө,
дыр лыетытөгыд-нө дасөд лунас вајас өтныр-
јөн дас криңча јөв. Кватітчис-кө мөснид сы-
лөн зікөз сувтіс. Сесеа өтік криңча јөв ез вај.

Вескыда висталөм.

Ічөт дестиналы еетисны чер. Зев димкөд-
лоі сылы. Быдтор кералө, мыј кі улас еурө.
Батыслөн вөлі пунктөма пу. Сіјөс кералас шөц.
Адзас багыс кералөм пусө дај јуалө: «моді-нө
менөым пусө кералис? Јона ме сіјөс і vida».
Шыс шүө: «батө, менө vid. ме керали дөтө». —
Батыс сесеа і шүө: «вескыда висталөм і пои-
да ог vid, зев ескө дона пуыс-да».

Кык мөгө.

Кык асныра меж напыдасисны шөц вомөг
вујкігөн вөсөнідік кер вылө. Вежны и вытчө.

керҗыс вөлі верид. Колө ескө вөлі өтисли
бөрінтчывны да видчысыштны, етны мөдысы
туҗсө. Оҗи межыс шуө: «сет меным туҗсө!» —
«Со јешцө кушом ыжыд кылан! Ачыд бергө-
дчы, ме вөд воҗдык те-дорме кер вылас каји».

— «Ме тече пöрысжык, теныд, зырым бед-
лы, ог кут туҗ етны! Нинөм вылө ог бөрін-
тчы!» Некодныс мөда мөднысы туҗ ез етны.
Пондисны лүкасны, мөда-мөдсө зырны. Кык-
нанныс лүкасиғаныс вилскөбтисны да бызгы-
сисны ваө.

Нөд кывјас: 1) Быд заловканын јежыд
курөг. 2) Чуҗла пу јылын тар куштöны.
3) Гез јылын ошкөс шөгөдöны. 4) Оҗи шап-
ка улын нол-вор. 5) Кык чој шердјысасын-
шердјысаны да шердын уланыс шырасны.
6) Гөбөч пос улын ош лапа.

Шонди југөр.

Мытчыс асыв вылын шонди, кутис савкјы-
ны асыс зарнө југөрсө, сад-мөдны мусө. Оҗик
југөр уеи пөтка вылө. Пөтка чепөсјис, жбырөб-
тис вылө, кутис сывны: «төв, төв-вөт, төв-вөт».

Мөд југөр уеи курөг позјө. Петук шеныш-
тис бордјаснас да горөдис: «көкүрүм-луу!» күрө-
гјас шыҗисны, кутисны котсыны: «куда-кот,
кот-кот, куда-кот, кот-кот». Көжмөд југөр уеи
малази позјө. Малази сад-мис, петис позјис, ше-
ныштис бордјаснас: «қиз-қиззз», лебҗис чөскыд
ма өктыны мича зоріҗас вылыс. Нолөд југөр
пырис морт керқаө. Морт сад-мис, вөетис сөнсө.
четчис, көмасөс, пастасөс, бөетис чер, да мунис
тажа вөрө керасны. Вөтөд југөр уеи Ваеук: јүр-
лөс вылө. Ваеук вөетис сөнјассө, четчис да ко-
төртис школаө.

Школьник, велодчыны мун.

Шонди каяма-нын ылы,
Лои мича тажа лун.
Сылые ейлөн гөлөс кылө.
Школьник, велодчыны мун!
Тырмас узны, зила четчы,
Оз ков кыодчыны дыр.
Ödjö пөлат вывед летчы.
Паэтае, комае пырые пыр.
Гожыс өшиңасөд пырө,
Шонди ломзө, кызи би.
Лысва турун ылые бырө,
Котөрт школаө, бур пи.
Виçод: жөзые гөгөр гыө.
Багыд кералө-нин пес.
Мамыд важөн дөра кыө.
Карта сажын жіреө мөс.
Мөдла пөлын зоçот горзө.
Ызгө, лебзө мадамун.
Жуын ічөт чері ворсө.
Школьник, велодчыны мун!
Пукыи зила пызан сажө.
Кывзы лөсыда, ен дыр.
Теныд велодчөмыд ваяс
Ыжыд мывкыд, ыжыд бур.

Нөд кыв: Ылын, ылын керасөны, да
чагыс татчөд локтө.

Idörtöm.

Ғима быд асывоç жүр кунмытөзис кересөө.
Өти намөдыс сылөн үлөс ылын, мөдыс—пызан
улын. Өти туныс көңас пелөсын, мөдыс—по-

рог дорын. Быд лун Ёіма корысёмла школаё еормо.

Быдсөн уж вылынёе.

Педөр өеі асывоҙо школаас ез мун. Гаж-төм-пө сени-да. Петис ывлаё. Мунис, мунис—паныд лоі вөв.—«Вөлөј, вөлөј, ворсынт мекөд!» Вөв шуө: «ме ог ешты, гөрны-көзны колө». Педөр воҙө mödic. Вірөдөркө—мағазі ызгө.—«Мағазіөј, мағазіөј, ворсынт-жө мекөд!»—«Ог бара ешты, колө турун нын лебавны да ма чукөртны». Педөр бара воҙө mödodcis. Вірөдөркө—ичөтік пөтка сылг-тырјі лебалө: «төв-төв, төв-төв».—«Сылые лебачөј, ворсынт-тө мекөд!»—«Ок, ог, ог-бара ешты, колө гутјас-га-гјас кутавны, ијанёе вердны».—«Аттө, быд-сөн-тај вөлөмкө уж вылынёе!» думынтис Педөр, да өдјөжыка котөртис школаас.

Лез велөдчыны.

Ог-кө ме лөсыда вөвјастө дод-дав,
Ог-кө ме лөсыда ужјастө вөч,
Теныд-кө дөзмөдча керкаын, батө,—
Школаё өдјөнжык лез!

Грамотиөј лоа ме. Сунјасөј вөсеас.
Иґагые лыд-да ме быдеама тор:
Важөн мыј вөвлөма, воҙө мыј лоас,
Муыс і шондме лоөма кор.

Төдны ме понда быд турунлые нөмсө;
Төдны ме понда, мыј омө, мыј бур,
Рытјасын тјанлы иґгајас лыд-да;
Лок ногөн челад-вөд некор ог дур!

Онмове итӱз вӱдӱр.

Тӱвеа рыт. Ӧнуклӱн оз уӱсы. Тӱлые југӱрыс вылас уеӱ. «Кущӱм тӱлыеыс кельд!» думыштӱс Ӧнук: «шондыс-нӱ мыј-понда сешӱма ломӱӱ? Мыјла југјалӱны кӱзувјасыс?... Ручыд-тај зев најан. Кущӱм-бара вӱнас вӱрыс-а? Кӱнкӱ сӱмын ӱверјас ветлӱны. Кыз-бара гуас онцјасыс олӱны? Јомайд-кӱ-нӱ сени папыдаеас? Сӱјӱ ескӱ мојд кывјын-жӱ сӱмын-да. Јун вылад-пӱ-тај зев шоныд ицјас емӱе. Вот ескӱ сени олыштныд. Во гӱгӱр-нӱ тожӱм, лебацјас еылӱны. Пұыд-пӱ во гӱгӱр корја. А татӱн швачкакылан кӱзды. Мыј-вӱсна-бара сӱјӱ-а?».

Школаын.

Школа динтӱ муна. Уна челад-аддӱ. Ӧшӱн-улас сұвтӱ. дыр ме сени кывзӱ. Велӱдыеыс шӱӱ: «сарӱз сажын емӱе гажа мујас уна. Карјасыс сен тырыс. Вӱрјасас лок ӱверјас кущӱмӱе сен емӱе». Рӱсӱјтчиены челад. Коди мыј кужӱ, сӱјӱ і рӱсӱјтӱ. Кор велӱдӱм ештӱс. горӱдӱены еывны. Ӧшӱнӱдыс менӱ велӱдыеыс лентӱс. Мелӱа зев шӱӱс: «еыв шӱӱц зарыи нӱӱ».

Шыр пӱ.

Ӧтчыл ичӱтӱк шыр пӱ петӱс ывла ывлӱ, палӱдчышы. Ветлӱдлӱс ӱшӱн-увјастӱ. јӱрјастӱ. ло-

лтіс бөр мамыс діңө, шүө: «мамө, ме ад-
чылі кык эверөс. Өткыс, тыдалө, зев лок,
мөдыс бур». Мамыс жуаліс: «кущөм-сещөм
эверјасөс-нө те адчылін?» Пшыс шүө: «лок
эверыс ветлөдлө өшін увті зев щана, кокјасыс
өөдөс, јур вылас гөрд сорс, нырыс крукыла.
Ұик еојыс-код. Кор ме сы діңті котөрти, сјјө
воксө лептіс. вомсө паскөдіс да јона горөдіс.
Менам повэөмөјла еөлөмөј тајкө оз пот!» Мам-
ыс шшы-муніс да шүіс: «сјјө-вөд петук, неко-
длы омөтсө оз вөч, повны сыыс нектор. Мөд
эверыс-нө кущөм вөлі?» — «Мөдыс бур. Кујлө
гож возын, нулө ассыс морөссө. Голыс жеж-
ыд, кокјасыс рудөс, ачыс зев шылыд. Бөжсө
пазөнікөн нукулөдлө. Ме вылө зев мелиа візөд-
ліс» — «Ок, те, јөјукөј! Сјјөод і ем мјјанөс
еојысыд, каңыд».

Мыјөн Көета ворсө.

Көеталөн ем уна пөлөс чача:
мач, дур поп, пу вөв, шегјас, ле-
кјас, ічөтік плет дај пөлан. Мачөн
Көета мачасө, дур попөс жожын
бергөдлө, вөв вылын верэөмөн
ветлөдлө. плетөн вөвсө вөтлө, пөланөн чыса-
сө, шегјасөң чојыскөд шегјасө.

Мыјөн Анна ворсө.

Анналөн ем вол акаң. Сјјө зев јона дөзө-
рпө: вердө-јукталө, пастөдө да вөчөдө, водтө-
дө да өвјөдлө: «өв-вө, өв-вө, өв-вө». Со кырі
Анна ворсө акаңјаснас.

İbбраҗык ов.

Семö гижан көлүҗас кол-ас лабичас, ачыс мунас ворсны. Ічөт вокыс быдсөн кабалаҗассө куенавлас да косавлас. Семö гортае локтас. Кутас бөрдіг-тырҗи норасны вокыс-вылө.— «Код-нө мыжа?» шүе мамыс: «мөдые-кежө сы ні-под улө ен кол-даҗ!».

Малаң пөч.

Ічөҗік ваҗ керка	Җормөма-нүн јона...
Сулалө еікт помын,	Коді сіјөс оз төд?
Копыртчөма бад-пу	Гөгөр—ылын, матын.
Сетөн өшиң улын.	Јуалан көт кодлыс:
Шөкыд корнас сіјө	Пөҗас, поені челаф-
Сажөдөма керка,	Төдөны сы-җылыс.
Гожөмыс мед пөчлы	Рад-өјтөны челаф-
Овны вөлі ыркыд.	Малаңлыс бур кывҗас
Ваҗысаң пөч сені	Віетавлывлө палы
Олө сера каңкөд.	Пөч быдсама мојсҗас

Мам.

Кодлы быдтысегөн лөө
 Кага дінын војбыд овны?
 Кор ті доҗмад, лөбө віемад,—
 Кодлы кутад секи бөрдны?
 — Муса мамлы!

Код-нө насомнытө вурлө?
 Коді сылан кывҗас сывлө?
 Коді төвса рытын мојдлө?
 Міча чача коді сетлө?

— Зарні мамө;

Бор ті дышөдчыны кутад,
Мамлые кывзыны он кутө,
Бура овны онө кужөй,—
Кодлөн ейна сепі петө?
— дона мамлөн!

Кывтөм пемөсјас.

Мішук вөлі понјөс ізјөн лыјлө. Пөль адзіс.—
«Јандые», шуө: «Мішук, понјөс лыјлан! Кые-
төм пемөсјастө колө бура віңны: најө мјанлы
ыңыд бур вайөны. Вөлыд додтө кыскалө, уаңа-
лө мјанлы. Мөскыд јөв-выјтө еетө. Ыңыд
пакөм вылад, кепые-чөрөс вылад вурунтө ва-
јө. Курөгјасыд колк вайөны, јурлөс вылад гөн-
тө еетөны. Понјыд керкасыд ембуртө віңө,
вөравнытө отсаө. Кывтөм пемөсјасыд төдөны,
коді најөс віңө-вердө. Коді најөс радөјтө, сјјөс
асныс најө радөјтөны, кывзөны сылыс».

дубөн сојыгјас.

Өтө гөль пөрые гозја негор ез нөблыны
сов. Быд сојантор сојисны дубөн. Отчыд најө
грездө локтис сов вежлалые кудөль вылө. нөн-
туе вылө да мыј-да. Пөрые гозја щөм сов
вылө кудөлтөр вежыштисны. Пукөисны сојны.
Солыштисны аға шыд.— «Но, зонмө,— шуө
мужікыс: «чөскыд-жө сола шыдыд! Вай ставсө
пукты. өтчыд колө-жө сојны чөскыджыкасө»!
Мөдые пуктис. Паныштисны. Кыгнапкыс кути-
сны еөласны. Шыд којыштисны. Сы-бөрте најө
негор-ны ез солалыны.

Нөд кыв: Чөј паныд шор візывтө.

Аслаһыс кужо.

— Пйла, вайлы мем карандаштө!» шуө
Одө.— «Ег тед-вылө нөб!» шуис Пйла.— «Пйла,
оз-ө ков сус кол?»

— «Вайышт!»

Горш инь.

Өпрөсө ичинлөн вөли өтө курөг. Сйжө быд лун
вайс өтөк колкжөн. Пөрыс инлы сйжө еша. Сы-
лы колө вөли кык-кужим колкжөн лун вылө. Сй-
жө кутис щөгөдны ассыс курөгсө. Курөг щөгис.
жайсалис, сесеа зикөз дугдис колкжалөмыс.

Горш морт.

Мйкулажлы еетисны кужимур. Сйжө четчалит-
тырји котөртис ывлаө. д-енгаөн ворсис-ворсис
даж воштис. Сесеа зев жона кутис бөрдны. Док-
тис сы динө д-адө да жуалө: «мыла-нө-пө еещөма
бөрдан?»— «Кужимур-пө воши-да сйжөн! — Еп-
нө бөрд, ме-пө мөд кужимур еета». д-адө кужи-
мур еетис. Майулаж бара тис-вылө бөрдис.
«Мыжыс-нө-нин бөрдан?» жуалө д-адө.— «Кужи-
мурис воши-да. Онй-өд еекө менам кык д-енга
вөли!»

Отсөг.

Пөрыс бат локтис ушк вылыс. Ушкитырји
пуксис лабичас. Сесеа ыжыда долыншис да
шуө: «кор-нин-нө-бара меным отсөгис лөб-а?
Мйкулаж, кор-нин-бара те быдман-а?

Аскис Майулаж четтис вож. Көмаеис, ео-
ыншис бат-мамыскөд. Сесеа пастасис да коз-

јана тасмаасис. Мамыс сы былө шензиг-тырји
вiçöd.lic. — «Кытчө-нө» шүө: «Мiкyлај мөдөд-
чин?» — «Кераены-пө, батөлы отсөг былө!»

Пijана каң.

Коркө мiјан вөли пөрые каң. Мi зев јона
сijөс радөјтiм. Локтас вөли рытјаснад волпас-
былө да мыкө ворсас. Сесеа водас мiјан дiнө
щөщ.

Отчид посвозын кылө һавзөм шы. Öзөс
ме востi. Каң пырис кујим каң пiкөд. Каң
пiјас зев посһидикөс. Ме лун-мөд керкаые ег
петав, пыр һакөд ворси.

Отчид Матрен iчiңө шүө: «Мыла-пө та-
мында каң пiсө вiçанныд, он шыблалөј?» Мамө
сесеа щөктiс шыблавны һажөс му јөрө. Марја-
көд мi һажөс һуим, да му вылас i көлим.

Регыдик-мыгеi меным каң пiјаныд дум вы-
лө уеiны. — «Лок», шуа Марјалы: «ветлам, каң
пiјантө вiçөдлам!» Муним. Һажө сени ветласөны,
һавзөны, кок јылань муртса өшјөны. Мiјанды
зев жалөс лоины. Воçаным боеталим да һуим
гортө.

Пос помын каңным паныдаеic. Пiјансө мe-
јөн адзic, кутic һавзыны, кок гөгөр вышетары.

Сесеа мамө петic кiлчө былө. Мiјантө мон-
dic видны каң пiјан вайөмыс. Мi шуам: «мiјанлы
зев жалөс лоины, да бөр вайим». Бөртеi мамө-
лөн аслас жалыс петi, да керкаө пыртыы щөк-
тiс ставнысө.

Ж ö р ы н.

Град жöрын.

Аттö! ыжыд-жö Васö да-лөн град жöрыс!
Пуктасыс кымын пöлöс! Картушамыд, галан-
камыд, кушманыд, дукуд, —мыжыс абу! да-öд
ставыс зев бур, гырыс, мича. Жона-жö-öд сем-

жананыс тулыс быд мыреисны: пуктыеисны, кие-
каеисны, весаеисны. Со-öд талун ставыс-жö

жөрасөе. Бабаыс киекалө, нылыс пөчыскөд вее-
саеө. Кык ичөт шыс курөгјасөс вөтлалөны жөр-
еыс. Сеееа өтөыс мөдыслы шүө: «вај-пө сув-
төдам град вылад полокала. Крестөн-моз кык
бед-көрталам, кие-өм дүкөсөн паетөдам, лок
шапкаөдам, дај сувтөдам. Төлыс сјјөс пондае
бергөдлыны, сырі-леткыс кутас төлавны. Кур-
рөгјасыд мортөн чајтасны: оз лыетны маты-
штчыны пуктас дінад».

Көјдыс.

Мі вөлі пукалам школаын. Локтис велөдые
да шүө: «челад, мјјанлы көјдыс ыстөмаөе.
Пуктысан кад воө. Мјјан ем жөр. Кутам огө-
нө пуктыены?» Мі шүам: «кутам-бара! Вај,
Иван Семенөвич, петрөдлы көјдысјастө!» Велө-
дые кутис ражавны поснөд-ик мешөкјас. Школа
шығис.

Өтөк шүө: «тајө со капуста, буракө!» — «Тажө-
нө мыј?» — «Тажө он төд?.. морковтө?» — «А есіјө-
пө кущөм көјдыс, евелө? Кущөм гырые!» Код-
кө кылө шүө «аттө, кымын еікас! Тажө-нө коді
мөдыс кутас еөјны?» Велөдые шүө: «коді пук-
тас, сјјө і еөјас». — «Ак,» кодкө шүө: «чөскыд-
жө соркыыд!» Мөд шүө: «морковыд-на мед
чөскыд!» Иван ыңыда долыштис да шүө: «ок,
көр-нөн-бара арыс воас-а?»

Мі вел дыр еорытөм көјдыс-јылыс да пук-
тыеөм-јылыс.

Отувја уж.

Аттө, школаным мјјан талун қик мағазі
поз-моз ызгө. Гөвөр жуөны. Школа жөр тырө-

ма челаф-өн. Быггө козувекотјас гыёны отаро-модаро. Со тонё Оеип да Микита вөлөн кужод ваялөны градјас выло. Уна чукөр-нің пуктылалөмаёе. Сені со дасөн кымын кужод назөдөны. Песвиған бекын велөдые. Иван Семенөвич, ештөдө віріч. Вітөн-квайтөн отсасөны. Муас, дозјасын рөсада. Нывјас відчөёны віріч, рөсасасө пуктыны. Гршалөн батые гөрө. Бык ічөтік ныв зіла кужод леёоны. Möda-möd вежмөн ужалөны школа јөрын. Уж уна—быдөнлы тырмө. Оти здукөн лептисны градјастө, сесеа куранөн шылөдалисны. Со челаф-чукөр сажисны көјдыс. Сесеа чунь тужө быдөн сујатисны. Сені со котрөдлөны ведрај-асөн картулет, мукөд сујалөны.

Кітчө вылын кылө горзөм шы: «доктө өдјө, мыдныд көзалө!» Марпа Ануккөд асывбыд-на пөкеисны—сојан лөсөдісны. Аскі сесеа мукөд пөасны.

Челаф-лөн кынөм јона-нің сумалөма: өдјө-ык шыблалисны зырјас, вілајас, котөрөн шыисны сојны.

II.

Пызан вылын руалө пөе шыд. Шур-ша-өн ызгіг-тырјі, челаф-пөкеисны пызан сажө. челаф-сілгөмла өти кыв он велав. Мырд-дыны тасті-пань вылын. Аслыныс зев гажа-төрөж. Опрөс төтка, ропкө: «аттө дівөјас, окостө челаф, лантлөј көт сојіганыд. Морт пика-өд вомныд!»

Велөдыејас шөңц пөкеисны сојны челаф-м. Иван Семенөвич шуө: «јона көнгө, челаф, влун і музінныд? Челаф-шуёны: «егө-бара

нөтi мурö, тамынданад!» Иван Семенöвич шуö: «со-öд öтүптö уңавныд кушöм кони да гажа. Кушöм регыдөн кымын град ештiс. Кымын пöлöс пуктас пуктим да көзим. Öткөннад-ка мыј лоi мыреыны!» Öнук жуалö: «аттö, мыјлөннө ескö тырысјасыс оз öтүв, уңавны? Мижанлы-моз-жö ескö көни да гажа вöли». Иван Семенöвич бара шуö: «најö быдмисны мөд ногөн. Ти мөдыс быдманныд да онö-ниң кутö öткөн мыреыны. Ичöтысаң-тијан олöмыд да уңалöмыд öтүвја лоö. Тащöм олöмөö шуöны коммунаөн».

— Со д-ивö-тај! сiңкö ми коммунаистјас лоам», есралö Марпа.

— Со мыј вöлöма коммунаыд!» шенгö Öнук.

Пуктас кiскалöм.

Челад-лөн јөр оз вунлы. Ас костеыныс бөр-јöмаөс вiт мортöс. Најö быд рыт торкөдчöны, ыстöны пуктас кiскавыны. Быд лун шондi летчан дор морт дас чукөртчылöны. Кылас-бара палөн шыыд! Оз чöv овны. Зiла вöд асныс уңалöны! То—кыкөн ва ленталöны јукмөсыс. Цолөн кымын котрөдлöны ведрајасөн. Муркөд град кымын вiдчысöны көшјасөн да дарјасөн.

Став пöлöс пуктасөö кiскалисны. Аскi рыт, оз-кө зер, муркөд кiскасасны.

Пуктас весалöм.

Öдјö-жö-ниң лун-војыд колö! Öни-нз вöли пуктысöны челад. Горкө пуктасыс-ниң быд-мöма дај. Со тонö локтöмаөс унаөн градјас

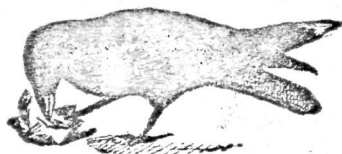
весавны. Быд град костын вөрө челаф. Сени морков да галан весалоны. Тани соркни да свеклө. Гырысжыкжасы Иван Семеновичкөд мүд-жоны да весалоны картупель. Чорыдзык град-жассө коканөн позтыр гөгөрыс коконы, небзөдө-ны. Сесеа небыд мусө лептөны позтыр гөгөрыс. Муртса коржасыс тыдалан колө. Небыдзык граджассө кинаныс мүд-жоны. Велөдые шүө: «сигитө-пө котыражык артмас картупельныд». Сөмын колныс капуста граджас. Со-таж тонвижөны кушөм куз-бе, кокжыв каямаөе. Иван Семенович велөдө челаф-өс мүд-жыны. Быд капуста гөгөр мусө небзөдөны, лептөны коржас бердөзгыс. Та-зитө-пө гырысжыка мачалө капустаыд. Кужимыс тожөмнас челаф-весалисны жөрнысө.

Пунктас идралөм.

Егө-таж и төдлөж, кор гажа гожөмыд кол-лөма. Ви-ж-муыд тыртөммөма да гажтөммөма. Сөмын жөрыд тыр да бур. Абу-таж вее лоөма челаф-ылдөн мыреөмыс-ти-теөмыс. Морковыд мыж гыреа да кушөм чөскыд! Соркниыд, гала-пыд гырысые-гырые! Зик пож пастаөе дөвви-жөны. Картупель позтыржасыд полтчөмаөе; пот-пы көс-жөны. Төвбыд-кежлө челаф-лөн ео-жан ло-и ас ки-помыс. Велөдые шүө: «аски сесеа став-ным чукөртчам жөрө. Керам став пунктаснымбе. Кол-сам жынсө төв-кежлө ео-жыны, мөд жынсө гуалам тулыс-кежлө». Оң-ө шүө Петырлы: «пук-төм дорыс-пө керныд гажажык лоө. Пөттөз чөсмаены еурас чөскыд морковнад да жумов галамнад». Петыр шүө: «пөжалөм картупель-ыд-пө чөскыдтөм?»

Јöрын.

Міјан јöрын зев бур јöз:
Чöскыд морков шондi вылын
Зебеасөмөн гөрдөдчө,
Ічөт еоркнi кушман сажын
Челад-јасөс вiдчысө.
Анкыщ пуртөс, быггө пірөг.
Ок, јона вöд веж нетö!
Јумов галан медеа пötөс:
Сојан кыкөс—уман пыр.

Möd jynön

во Гөгөр кад.

I. ВІЗ-МУ ВYЛЫН.

Менам муөј.

Муөј менам, муөј, Зев те меным муса.	Весали став јогсө, Мічажыка бөрјі.
Кор ме тенө адза Шогјас менам күсө.	Гөгөр тенө пощі, Талалөмые візі..
Важысаң ме теныд Чорыны ег сетлы:	Муөј менам, муөј, Шуа теныд сізі:
Те вывті ме зіла Југыд гөрјөн ветлі.	Чужты менсым һаңсө, Вужјассө ен косты,
Һебзөді ме тенө, дөңөріті јона..	Һаңлы петан тујсө Шонді улө восты!
Муөј менам, муөј, Зев те меным дона!	Лептысас мед вылө Ідлөн-сулөн јурыс,
Те вылө ме һаңсө Вескыд кіөн көзі,	Һекор мед оз бырлы Тенад сещөм бурыс!
Аслым сојан торсө Быдмөм вылө лезі.	Мед выль воөм һаңыс Пөттөз вердас менө!..
Көјдыстө ме теныд Колан арын һерјі.	Муөј менам, муөј, Радејта ме, тенө!

Шепјас.

Му бор-күза мунөны аја-һа.— «Аттө, таво бур-кө һаң локтө!» шуө бағыс: «шепјас кү-зөс, тыраөс». Пыс кылө шуө: «мыјла-һө-пө став шептыс коныртчөмаөс, етіјө өтнас сувтса сулалө, буржык а-ті мыј-һө?» — «Чөв, һіөј, — бур

шеңасыс со крумытйөмаё. Тыраысла најö оз вермыны жүреö кутны. Етйö сүвтса шеп-тыд дик тыртöм.

Öтүв уңалöм.

ƒadö da oш көзісны еоркнi шөріөн. Воём бөрас ƒadöлы шүісны вужсö еетны, ошлы жысö. Соркнi воіс зев бур. Жүкeісны пукта-еөн. Ошлы коржасыд ез едöм вылас во, шүө: «мөдые-дö менö оң-днiн пөрјав. Тöда, мыј колö бостныд!».

Мөд воас көзісны шобдi. Жывсö еетны шү-існы ƒadöлы. вужсö ошлы. Шобдi воіс зев жура. Ошлы жүкөм бөрын бара-на ез ло ео-жантор. Свөрміе, лөгасіе ƒadö вылө, сееа пыщіе сы діные.

Шабдi.

Гожöмын, му вылын, лөз зоріца быдмө. Із-зыс куз, веесыд, чорыд. Жылыс уна пелö ве-жалöма. Коржасыс векидiкөе. Сещöмыс шабдi.

Арын зоріцeыс артмөны јое тупыт-код-дозјас. дозјас тырыс поснiдiк јутјалан көјдыс.

Пыщкас іздыслөн пу-код-чорыд сүв. Сы гөгөр сi, сi гөгөрыс кыш. Нiрасігөн сүвјыс да кышыс пыбiтчыеöны. Сöмын колö пeбыд сi. Сіыс куз да јон. Сее вөчöны кудeл. Ку-де.еыс пeчкөны шөрт. Шөртеыс кыöны дөра.

Нөдан кыв. Му кока, сөн тушаа, выј тупыт јура.

Idja-шобдiа.

Id кылö шүө шобдiлы: «мүгөм вай зарнi чужан інө, сееа сені овмөдчам!». Шобдi idлы

шүө: «тенад-таж еекө, idöj, куз уекыд, сөмын мывкыдыд жеңыд. Огө-жө аеным муно зарни dinö! Cijö ачыс мижанос кореас!».

Бура мед ыаһ быдмас.

Быд быдман тор боетө еојан-јуансө му ыыцкыс. Муыс сijös вердө-јукталө, вын еетө.

Köjдыслы мед волнас-коф, ыебыд, шоныд, ланыд, пырыс мед төв ветлө.

Іздыслы да вујжыслы муыс сещөм-жө колө. Кымын іздыс вылө быдмө, да корјыс паскалө, сымын вујжыс паскалө, пыдө пырө. Јонажыка-кө паскаласны вујжас, унжык налы еојаныс еурө, јонжыка быдмантор вынмас. Вујжасыс-кө пыдынөс, озжык коемыны кос-дырјі, вермас-ныжык ва-сузөдны му ыыцкыс.

Му колө гөрны пыдiti, јона ыебзөдны. Көчны колө шочжыка.

Ыаһ воөм.

Ваеуклөн бағыс мүсө гөріс да көзіс idjön. Ёебыр-мыети муыс вежөдіс. Коркө idjыс кутіс шептавыны, сееса воіс. Ваеуклөн мамыс да чој-

јасыс петісны вундыны. Ваеук чукөртіс кол-тасө, бағыс чумалітіс. Кор чумаліјас төлалі-сны, сөк течісны. Коркө вартісны, да ізөді-сны. Сееса мамыс ыаһ пөжаліс, Ваеукөс пөс ыаһөн вердіс.

Вылъ ыанъ.

Петіс крестанін челадыскөд му вылө.—
«По челады, лоі бөв-мөслы турун, лоі мјанлы
ыанъ». Иенчыштис өтi шен, тусјассө кiпыдөсас
чiрјис. Вiхөдө—тус пемдөма, вiдліс пiнъ улас—
чорыд, «Вундан кад, челады!» Мөд лунас ста-
вныс, том і цөрыс, петісны му выло.

Му вылын.

Вундан кад воіс. Су мутө еіннад он суз,
шыльквiцө, јутјалө, шондi возад. Мувыв тыр
јөз. Су кiтырыд вылө качлө. Чарлајас зiрда-
лөны шондi возын. Челады му вылынөс-жө.
Көдi щөщ вундө, көдi шен өктө, поснiдјык-

јасыс качасiн да пөлө-нiча воіоны. Луншөр
кадын гырыс і поснi чукөртчасны пажнајтны.
Шондi увтасмөм бөрын чумалiтчөны. Поснiд-
јас котралөны, колта чукөртөны, гырыс сув-
төдлө. Чумалiјас дорвыс сулалан јөз-моз су-
втасны. Оз дыр сулавны. Кос-кө лоі регыд
гумладорө, еорөмө челады вөлөн кыскаласны.

Отсөг.

Иван чој да Педөр фад чумалiтчөны. Мi
Он-уккөд колта чукөртам. Вежаы да Анна чој
вундөны мед бөрја кiтырјассө. Со сесса ештис.
Му выв тыр лоі чумалi.

— «Атгө-жө-нин», шуө Опрөе ічин: «атгө быдсөнлы зев ыңыда! Кың-нин міса омөлдун-нам кута вундыны, со-тај став вунданос вундыштід. Час, зонвіра-кө, Иван локтас војна вылые да кыңкө гашкө мынтыеас». — «Кушөм-нө», Иван чојж шуө: «атгө да воңос мынтысөм. Тенад-өд пид мјан-вөсна-жө омөлсө ныкө. Мөдые вөдөј-кө сурө, тенеыд шөщ өтөі сајын те-чышта».

Машинаөн ышкөм.

Мікул Иван машинаөн ышкө. Сізі і шар-јөдлө пара вөв дод-далөма-да. Не косаыд-бара. Вірөд, мыј өдјө мөвкјө. Морөс улыд да косе јылыд-бара оз кол. Іза подјыд гумла-код-шылк. Кураныд небос куртигад оз крукае.

Вің вылын.

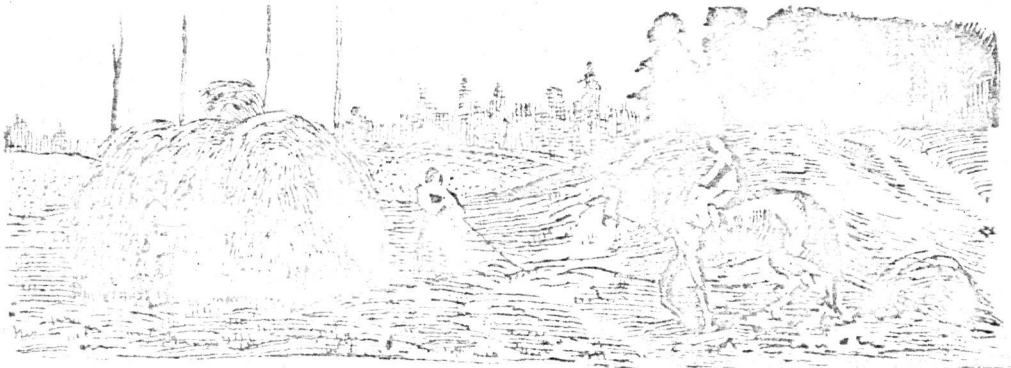
— «Но, но, Карко», шуө Піла: «јурсө пү-ткылтаң!». Піла Каркоөс кыщовтөдіс јур гө-гөрыс да сүвтөдіс. — «Тажө вөд», мамыс шуө: «лөңдөс да сјөн зыртчө... Бөрөн-итчышт, Кар-ко, гезјыс оз суң... Енлы пессеы... Вөтлы, Пі-ла... Шоко сүвтлы, гашкө колө-да... Оні вөт-лы»...

Піла Каркокөд мөдөдчисны. Кыкнаныслөн нөс кісө. Лөңдөс. Карко јурнас і коннас пе-сө. Піла дүмајтө: «татчө нөдан жарысла!». Ачыс еща оз бөрд. — «Вослөдлы, Піла!» зорөд јөреаныс горзө бағыс: «со кымрасө».

— «Моз-жө сөкө крукае», дүмајтө Піла. Ачыс вірөдө бөрас, јур вылас. Ез крукае: Кар-ко лүчкі пыртис јур зорөд јөрө. Пыртис да зорөдсө ниртыштіс бокнас. Сесеа сүвтис, ыңы-

да долыштыс да иещыштыс турун вомтыр.—
Ойюккы ветдодлы. Каркө», бат шуө: «төв-
на-йд сөөсә лөвөд-жө лоө веж турун динад».

Ила гез гөрөд раис. Вөлөс бергөдис зө-
рөда-юра востөд.—«Но», шуө: «Каркө, гөи-
тышт. гашкө зермас-да. Аттө веж-жө турунды.
Моз-жө сөкө зер чөвтгөды».

Шонди увтаемис, Ыренигис неуна. Зорөд
сына.лөма, зорөд жөр куртөма, поңөма. Ыщөм
вир шылыд, веж. Ила долыд-нырые мөдөдчис
Карко вылын гортө мам-багыскөд.

Зер воjt.

Иөкжөн зерыс киесө,	Ичөт гортын олө
Муыс мед оз оjd.	Иаңтөм көп-өр морт.
Воjtгяссылы шуө	Таркөдчам ми сетчө,
Зерлө, жугыд воjt:	Шуам: «воас наң.
«Міжан улын, чоjяс.	Бура овны пондам,
Керка—ичөт горт.	Ставыс лоас шаң».

Иөд кыв: Ворга дорті грөш турө.

Көзыөяс.

Ажа-ија көзисны еу. Гортас доктігөн ни
багысылы-ij шуө:—«Батө, көди-пө еекөн нуjас-
сө да турунjассө көзө?». Бат кинөм ез шу.

Вірөддөнүкө—жежыд гөн чукөр лебэ. Батыс-і шүө: «Со-тај коді туруңјастө да пујастө көрө. Вірөдлы-жө тово өгі көјдые ласкыеома гөн бердө да муно». Пі шейзө: «Аттө д-івө.—төв вөлөм көрө!». Вөр дорын пөтқа пув когалө. Бат шүө: «со тоно бара көзые. Вотөссө сојас. сесеа кытчө-кө лебас да ледас. Көјдыеыс і колө». Шейзыны күтіс пі: «Аттө, пөтқажасыд вөлөм көрөны-і!». Шор вомөн вујігіө бат індіс ва вылө. Кылалө вөлі зев ұна төкөм көрріз јыв. Кыв шүтөг пі төгөрвоис. Сыые јона шейзыны күтіс: «Аттө д-івө: төлыд-і. вавыд-і. пөтқавыд-і—ставныс көзыејас вөлөмаде:». Гортын пі пондіс пырөдны дүкөссө. Вірөдө—ставыс турун јыв. Батыс «равны күтіс. «Өні төдан кызі көзөоны туруңјасыд да пујасыд».

Гагјас-јылыө.

Тіма Семөкөд ветлісны гагјас кутавны. Куталісны вітчыег-тырјі. мед оз чегјасны көкјас, бордјас. Сесеа нүисны школаө. Өні школаас ұна гагјас-інін лоі важеа чукөртөмнас. Сені емөз гутјас, бобувјас, ма.язіјас, шомгагјас, номјас, јуреігуејас, козувкотјас, чирејас, гебјас. Велөдчыејас велөдыејаскөд гагјассө-відлалөны школаас. Гагјасыд лытөмөе. квајт кокаөе. Унжыкыс нол бордјөе. Тулысын да гожөмын колк вазөны. Колкјасеыс петөны зев горш номырјас. Номырјасеыс гартчөны кышпыңкө. Быгеөно төбөм гагјас. Мыжкө дырамыет, кышпыңкыс петөны гагјас.

Куртөм.

Катуклы мамыс шүө: «аскі-кө міча лун лоө куртны мунам». Катуклы зев н-імкөд- лоі.

Декі шондйыскөд шөң четчис, видчыис мамы-
слыс идрасөм. Сесеа боетис ичөгик куран пел-
ном вылас да мөдөдчис котөрөн мамыс воэвы-
лыш. Батысјас вөлі куртөны-ин. Катук зев
зіла мөдөдчис куртны. Куртыштас да вгөдлас
бөрвылас—мед есбө оз-жө коксө куртыштны.
Ез дыр курт мјан куртыс. Регыд музис. Куран
шыбитис, кватитис идан да котөртис еөла оз
еojны. Пөттөзис еojис дај бат-мамыслы вajис
воэдөраас. Регыд лоі пажын. Сојигөн Катук
шуб: «чөскыд-жө-ин мамы талун шомјөлыд». —
«Ужалгад-өд шомјөлыд чөскыд овывлө».

II. ВА ДОРЫН.

Рака да рак.

Ракалы сурі рак аҕкөс вадорые. «Час», шүө: «ме таяс соја!». Уекөдчис рак былө, көкыштис да нуис бад пу былө. Рак күтис кевмыены: «рака, рака, леҕ менө! Ме теныд батмамтө төда, зев шаң пөткајас најө». Рака вомтырнас шүө: «Гу-у!»—«Чојјастө, воқјастө төда, зев бур пөткајас».—«Гу-у!»—мөдыс бара шүө.—«Најө бурөс-бурөс, да те-код бур не-код-на абу!».

Ракалы зев нимкод лоі да кыҕ-тај вом па-сталанае кравкитас: «крав!». Сојан торјые і шҕапкыеас ваас.

Нөд кыв:—«Ачыс вөранскөј, гөлдөсые горанскөј, көкыс төв і гөжөм руд санөга».

Черіјас.

Тіма ветывлө вуграены. Отчыд шөң бө-етис Семөөс. Сесеа муніг-мозыс со мыј сылы висталие черіјас-јылые. «Чері-нө оло ваын. Сіјө-нө бөжа, бордјаса. Бөжнас да бордјаснас сіјө сыно, тувјалө ваас. Черіјас күмөны: леҕоны нөк, нек. Пөкөмыс лоө посидік чері—аријан. На-вөсна бат-мамыс оз төждыены. На-јө аслыны аеныс көреөны сојансө ваасыс.

Чері кыјоны вугырөн, тывјөн, гымгаён, көв-
тымён.

Нөд кыб:—«Пуын і ваын өті нма».

Ва дорын.

Жуқыд, немид вөр шын қолго-визывто
ичөтін жу. Уна ногөн сїјө чуқкөдлө-мүккөдлө.
Пујас костын шонді воңын југјало-қірдалө. Ју
дорын пујасын лебачјас жбырјалө-
ны, еылөны. Ју пөлөн дугдывтөг ле-
балөны чікышјас, жыжјас. Ва дорас
бок пөв јылас вугралө куз кока
турі. Со ва дортые туруп пөлөн
утка позтыр ујалө, мамыс өтарө-
мөдарө гонјалө да гречкө. Піјаныс
гөгөрыс еу.көдчөны. Ту.гыласны јурнысө
ваас да бара.

Лагуша.

Воіс гажа шөныд гожөм. Отчид Педөр Јо-
горкөд мунісны кунајтчыны. Ва дорыс адзі-
сны лагушаөс. Педөр шүө: «те Јогор, он-ө
төд, кыңі лагушајасыс олөны,—мыј еөјөны-да?
Гашкө тіјанлы школаад віставлісны-да?» Јогор
шүө:—«лагушаыд сїјө одө ваын, нурјасын-да
віңвывјасын-да көн-да. Најө еөјөны гагјасөс,
помырјасөс. Лагушаыд куталө најөс нї.көг
кывнас».—«Кывнас! Кың-нө?»—«Вомсө паскө-
дас, кывсө нуркөдас, вітчысө. Гагјасыд лебіга-
ныс кывјас і сїбдөны».—«Сїң-кө-тај лагушаја-
сыд бур вөчөны мортыдлы?».—«д-ерт бур—
сїјөн вөд-і оз көв најөс віјавныд.—Төв-кежлө
лагушаыд нырө му пыңкө. Сені сїјө үчө ту-
лысөң».

Ју да шор.

Ју шуö шорлы: «кущом те ічотік!». Шор шуö јулы:—«не посні шорјасыскö, те-öмöј ескö ташом ыжыд вöлін?».

Пöд кыв: 1) «Мамыс пісö ионалö». 2) «Чукыль-мукыль, кытчö ветлін? Шырöм бурыс, мыј теd мöгыс?».

Помгöм.

Веж бад пу вујјас увті візывтö чукуль-мукыль јол. Кывтыдысыкы лудја, күш. Јол бердтыс сет лыаа. Ворсöлы челадјас сетöні помөмөн. Помөмаөс ыжыда. Лөнөма јолыс. Помöд горувтыс јол вічыс коемöма пыдöсöзыс. Челадјас сорнітöны гораа:

— «Важö купайтчамöј помөм інас».

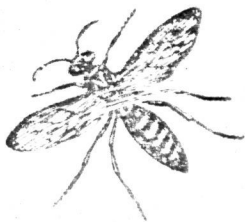
— «Кущом југыд ваыс. Пöртчысөалöј!».

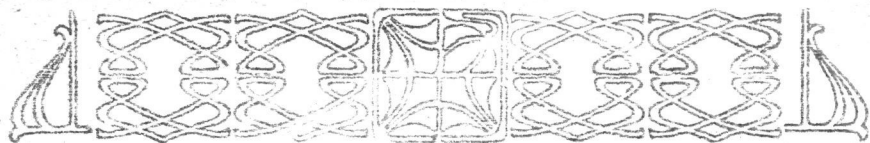
— «Лөзамöј лущö: кырöдас ставсö. Вірöдам көе-нін візывтөмсö».

— «Купайтчынтам. Выдыстыс мед візывтас-кö».

Пöртчысөсны. Пырісны ујавны. Шоныд гож возын ворсöны. Аслыныс зев гажа.

— «Е-еј, кырöма!» горзыны öтi күтіс: «еeј!». Купайтчысөјас колöны наетөмөс косö. Көтөрөн öдјөнәкык—дөрөмјас дінö.

III. ВÖРҮК.

Кöч.

Кöч жöктö, жöктö,
Мича табја кокнас,
Выј тупыль журнас,
Шабди кудель бöжнас,

Сöд сетөр ейнас.   дас кык тув сывнас,
Лөмшү кор пельнас,   Аслаас дона кунас,
Юе жыла пиннас,   Сыла госа кывнас.

Ҷоғув (пеш гаг).

Васук кашкө пырö игајаса.—«Вај», шуö: «мамö, сөјны!».—«Пукы», шуö мамыс: «ваја аға шыд, да сөјышт». Васук пукөс сөјны. Ачыс иимкода нумјалö.—«Мамö», шуö: «талун ми вөрö ветлим».—«Вөрö! Мыј-нө сени керинныд?»—«Велöдчим. Вöрад-тај зев гажа велöдчыныд!»—«Мыјко ти кереанныд-нын».—«Вöрас ми, мамö, жоғулöс кутим»...—«Ҷоғулöс! Сешöм пеш торсө?»—«Сееса жоғув-живеыс и ми велöдчим».—«Мыј-нө велöдчид?»—«Ҷоғулыд вөлөмкө лөлө, да бобул да гут сөјö. Мортыдлы-тај бур вөлөм вöчö. Кывјыс сылөн кык вожа.. Ми јешцö тöдтöгыд чунканөн чајтим. Быдсөн повым. Нел кона, чунјасаөс быдөн. Зев кудбожа. Бөжсө-кө ордан, бөжтöгыс пынјас...»—

«Гөгөр-жө-нің ветлөдлөмны!».— Тулыснад-пө
вајө кыштөм небыд колк. Колкеме петөны
пјаныс. Төв-кежлад-пө му пышкө пырө. Семі
уэө тулысөң».— «Велөдасны-нің тыдалө тја-
нөс быд мувыв дівө-жывеыс».— «Сесеа-бара,
шуө Ваеук: «ог-жө-нің кут повны дозувөыд».

Ез ошкыны.

Көјін кутіс ошјыены аслас рөд вужнас кө-
јінјаснас.— «Быдсөн», шуө: «міјанөс төдөны. бы-
дсөн міјаные полөны». Кыліс көјінлые ошјые-
өмсө ур.— «Төднытө», шуас: «тјанөс еекө тө-
дөны, да бурнад каэтыштыеыд-өд невод-жө
абу. Омөл тјан-јылые јуөрыд кывеө. Јандые-
ны колө сіңтө овнытө».

Јөлөга (јөла).

Өлө бағыскөд доктіс вөрө. Понныс палөи
кытчөкө колтчіс. Өлө сіјөс чүкөстіс: «ета, ку-
ту, ета!» Вөрас кодкө горөдіс: «ета, куту,
ета!».— «Ста, Кащыс, ета!» бара Өлө горо-
діс.— «Ста, Кащыс, ета!» кодкө шыаеіс.— «Коді
тајө нереө?» думыштіс Өлө.— «Код-нө те?».—
«Код-нө те?» шыаеіс вөрас. Ічөт ні чүжіс:—
«Код-нө», шуө: «батө, менө нерө?».— «Нево-
оз нер», шуө бағыс: «тајө јөлөга кылө».

Бі.

Вөлі зера араа лун. Семө д-ад лунтыр лөч
кыјіс, көтаеіс, кынміс. Кынөмыс еылөи думаліс.
Рытнас вөліеғі ештіс бі пестылы. Бі дө-
рын шонтыеіс, портјөн еөла пөв нуіс да е-
жыштіс. Ачыс бі вылө вірөдө да думайтө: «ай-

тө-нө бур тор-жө тајө біид. Не сјө-кө ескө шыатө он-жө ну, нантө л-бө он-жө пөжав. Ың ескө сытөг вөрад-ваад шонтысан? Бітө-гыд некущөм көрта көлүј оз поъ дорны: чер-нө дурт, төр-нө юса. Пабрік-заводыд біөн шонтөм руөн-жө ужалө. Біөн шонтөм руөн-жө көрттүј машинаыд да парокодыд ветлөдлө. Ыақыд-жө бур вөчө јөзылды біид.

Віңөј вөртө.

— Бур біид, бур, сөмын јона-жө колө кужны сыие видчыеныд! Семө дад-віңөдліс төгорые.

— «Со-тај», думыштіс: «төгөр сулалө гырые сотчөм пожөм. Уна-жө вөр сотчөс таво гожөм!

Таво гожөм-өмөј? Быд гожөм сотөны видчыетөгыд. Сотөны да жүгөдөны лок ногөн кертө леқөмнад. Вөрыд-кө бырө, сесеа керка керјыд оз ло, пачтө ломтыны нінөмөн лөб, вајасыд космасны. Ва-кө космас нанјас щөщ кутасны кынмыны. Онө кынмөны, космөны-нөн сөк сыие јона щыкны кутасны». Семө дад-дыр думажтіс шога-шырые:

— «Ыың ескө віңны вөр біие-ваые, сесеа вежөртөм јөзые? .

Вөрын.

Комі му-куға ме муна:
Төгөр сулалө еөд вөр.
Вөрыс вывтө, вывтө уна.
Сыие унаыс оз төр.

Адза: сені міча пожөм
Лептө вылө асесе жүр;
Сылы өткөд: төв көт гожөм,
Сещөм пуыс тајө бур.

Сені бытө пөрые пөчө,
Зормөм кышөдчөма коз.
Сіјө увјас костын вөчө
Вөрсә пөтка шоныд поз.

Сені ванкөдчөны гора
Шыу чојкөд жежыд кыз.
Мыјкө сорытөны нора,
Корјөн ланкөдөны сіз...

Сені сус-пу гөгрөс бока
Сені пелыс, сені лөм.
Тані бад-јас вөсны кока,
Зев-на жеңыд налөн нем...

Вөрыс помтөм. Тујыс көні?
Зонмөј, јагас те ен вош!
Адза сені, адза тані
Ыжыд тапикаеө ош.

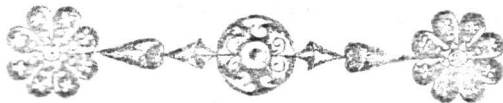
Ветлө көјін, пинсө јірө:
Кореө аслыс кынөм пөт.

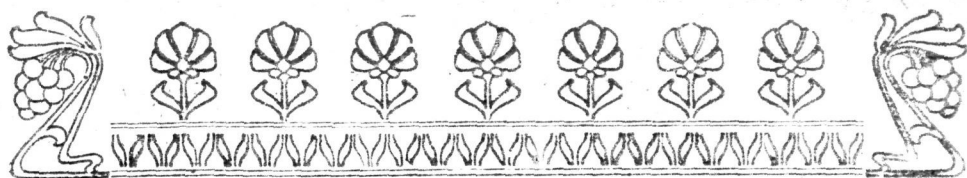
Наҗан ручыд гуө ырыө.
Бурөн ыкөдлы оз мед.

Көчыс җебөс дөңҗас сажө,
Віҗө аҗыс дона жур.
Өдҗө, өдҗө нуө кәҗө
Паскыд бөҗа ічөт ур.

Дозмөр нувсө зіҗа еоҗө,
Гөгөр гыө еөла, тар.
Турі кокнас ыурсө лоҗө,
Абу муса сылы ар.

Нөд кывҗас: Сөд вөр шөрын гөрд га-
ча. Сөд вөр шөрын віра чунлыс.

IV. ВО ГӨГӨР ЧӨЖ.

Во гөгөр.

(Пөтка ылым шыён).

— «Пин-пинь, пинь-пинь, пинь»... — кытөккө коз жылын кылө уркај кол гылөдө. Сөз, лөз. Шондi жүгыда-нин мытчыелө, сөмын оз-на нөтi шонты.

— «Кра-ав!.. кра-ар!..» — асывјасын рака горзөм шыө садман. Удалө, лым тоналө, туј-јас сөдөдө, војтва гөпкө...

— «Турррр... курррр...» — кылө тарјаслөн којтөм...

Асывјасын мозја, чарөма...

— «Чичи-чичи, чичи-чи-и-и...» — матиникын күстјасын кылөны мед возда локтые ылан лебачјас. Зев небыда, нора, жүгыл-пырые кычкө ылыны, бытө шөгөны:—«гөгөр-на-пө лым-да»... Лунсаң шонид төв пушкө—лымсө сөјө. Гөгөр лөзалө.

— «Чик-члик, чик-члик!...» — сырчик вома: ји чегө. Ва воеө. Җ-оңгјас горзөны: «гог-гок, гог-гогок!..» Бысама пөткаыс саріңые локтө. Бузгөны шорјас. Вијас гөгөр ојдөмаөе.

— «Кук-ку-у-у, кук-ку-у-у!..» — рытјасын ољјасые кылө көклөн нора горзөм. Бөр вывсаңыс челадјас-нывјас нерөны сјөс, јуасөны: «көкө-чојө! көкө-чојө уз да вөтае-да—кы-

мын во-нын ме верёссајо ог му-у-ун?» Ва
уеёма-нын кырҗые. Гөгөр најт. Ва јамас вылын
мічаа вежөдө турун.

Вадор бад-дын оз дөнлы пөткәлөн долҗөм.

— «Под-пөлуд-, под-пөлуд!..» — дугдывтөг
шпәтө турун пөвсын југыд шоныд војө ква-
јтпалыч. Ставыс быдмө, зорічалө...

— «Піје-піје, піпу-пі-і-і!..» — пөтан вылын
довјалө—долҗө јодіјур. Шонді сотө, пөе. Быт-
тө нач вомые өвтө. Ыцкөм турун нукуыртчө.

— «І-іс, і-іс, іс-іс, і-і-іс!..» Асывјасын ырк-
нытлө,—ваые ру кыпөдө.

— «Жів-жив, жив-жив-жив!..» — ок, жіјанјас-
нын кыпөдчөмаөе, чукөрөн лебалөны. Быдлаө
пукөоны. Со мајбырөј те гөжөмөј, колны-тај
кутін!

«Тыру-ту, тыру-ту тыны!..» — Öтi вөрді-
саы-мөдө лебалө—суналө кыр.

Корјас вижөдө, гылалө. Вөрын јөлөгә го-
раммө.

— «Клук-кулук, клук-кулук!..» — Мөдөмаөе
езые јуејас! Саріңө гезјасөмөн лебөны.

Долыштис вејсаы. Лым чөлалө.

— «Кыц-кыц, кыц-кыц!..» — пощөсые-по-
щөсө, мајөггые-мајөггө, шывјалө-лебалө каңца.

Кымөрјас өшјөмаөе. Гөгөр жежыд.

— «Трк-трк-трк!..» — пуые-пуө терыба ле-
балө-шырјалө еің; зіла дореө: «тук-тук,
тук-тук-тук!...»

— «Жжын-, жжын-, жжын...» — јөжгыласө
пу јылын жоы. Көзид. Гөгөр дөн:—шы-ны ру.

Тулыс.

Тулыс локтис—шонді јурдіс.

Јі, лым сылі—ва, му вөссіс.

Турун петіс—вöрыс вежміс.
Пöтка локтіс—сожан вежеіс.
Гöрны ковміс—батö муніс.
Лунтыр гöріс,—напсö көзіс.
Тулыс воіс—челад-петіс.
Тулыс воіс—быдтор ловзіс.

Гажа лун.

Ме вöлі уға-на, менам воча вок Семен локтöма, шүö:

— Четчы мунам школаад, талун Первој мај.

— Мыјнö сійö Первој мајыс?—мамö јуалö.

Семен вiеталіс: Первој мајыд-нö сійö ужалыс гöл-јöзлөн öтүвтчан лун.

Ме ыркöбтi четчi, сесеса мöдöдчiм школадаы. Луныс шоныд, гөжја. Школа вылын шевјалö тöрд плаг. Исполком вылын кујiм плаг, бi-моз домçоны. Мiжанлы сешöм нiмкöд-лоi—мi котöрөн мöдöдчiм. Воiм школаö, сени еывны күтiснi: «Сувт, четчы јорöм дорöм вөјтыр». Мi Семöкöд огö вöлі тöдöј тајö ыланкывсö. Семö меным шүіс: аскi-жö-нö велöдылыс корам—мед велöдас мiжанöс тајö ыланкывсö еывны.

Сесеса нöшта-на уна тор ылысны, лыс-дысны, вiеталісны. Аттö, гажа-жö вöлі!

Тулыс.

Гажа тулыс воіс!
Гөгöд жургö шор.
Шондi лымесö еojіс.
Ловзіс пулөн кор.

Ју-куға јi кывтö—
Тувсов ва оз уғ.
Југыд јенеж вывтi
Лебзö зозөг, јуе.

Гөжөм абу ылын.
 Ежа лоі веж.
 Чесаф-вадор ылын
 Ворёны дун чөж.
 Подлы көны колө—
 Лёсёёны гөр.
 Аыяы оз-кнн повны.
 Відчыёны зер.
 Пёрылы мыј керны?
 Сірөн мавтны ныж.
 Шонді улын вөрны
 Сылы абу дыш.

Тулыс мортлы шүйс:
 «Гажөдчы, бур вок!»
 Ылө, ылө нуіс
 Сіјө јөзлыс шөг.
 Доктёны-кнн кылө
 Утка, рөзөг, јуе.
 Сылыс пөтва ылө,
 Оз-тај сіјө уэ.
 Мортыс мујас гөрө,
 Көдө аслыс кань...
 Терыба зев вөрө—
 Кујөд лөдө ань.

долыд олөм воіс,
 Гажөдчөј, том јөз.
 Шонды түвсов војыс,
 Јенеж војбыд лөз.

Во гөгөр кад.

Во гөгөрлөн нөл пөлөс кад: гажә тулыс,
 шонды гөжөм, зера ар, көзыд төв. Воас 12
 (дас кык) төлыс: јанвар, певрал, март, апрел,
 мај, јун, јул, август, септабр, октабр, нојабр,
 декабр. Вежоныс воас 52 (ветымын кык). Быд
 вежонын 7 (сізім) дун: ыль-дун, вторник, се-
 реда, четверк, пекнеча, субөта, вежалун. Дун-
 војыс јукөё нөл пелө: асыв, дун, рыт, вој.
 Шонді петөмеан мөд шонді петтөз 24 (кы-
 нөл) час.

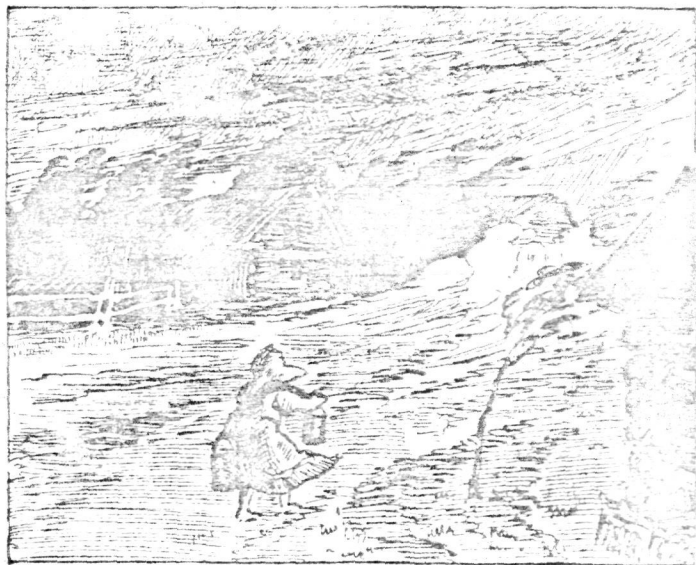
Төв ныр.

Бөлі түвсов дуншөр кад. Зев јона пөжө.
 Семө. Машө. Огрө, да Иван шор дорын дөрд
 пөёны. Ызгёны малазі-моз, зізіалёны, вөрөё-

ны. Лунтыр ескө гашкө зизгисны, да лоі разодчыны. Кыскө кышодчис сѣм кымөр. Сееза петис зев ыжыд төв. дөра ыңыејас катёоны-катёоны дөрасө, оз вермыны. Төлыс утө. Пеуна аенысө оз ну. Ачыс пыр ыждө да ыждө. Пујассө быдсөн күтис ыккөдлыны.

Челад лок ногөн дөра јокмылтисны, үскөдчисны котөртны. Коди уеө, коди четчө. Бөрды-еыд і быдсамаыд ем.

Котөртисны сиктө. Сиктын грима-јірка кылө. Төв өзөсјас, төсјас быдсөн ыещкө. Көнкө кылө өшиң зил-золмуні. Ывла тырыс кышод-

чис бус. Сиктө оз поз заркерны. Котөрөн челад-пырисны гортаныс.

Керка выланыс грим-јірк. Öтi өзөс «зурк» восеө. Мөд өзөс «гур» восеө.—«Аттө төв», шуоны ырыејас: «дыржык-кө оз лант, уна і пакөст вөчас!» Кымөрысла зикөз немді. Көркө өшиңө күтис зер швачкыны. Иедыр-мысчi төв лантис.

Шонди жүгөр ворсөм.

Виçодлы, топөддө жөж, вылын
 Ворсөны-жөктөны көчяс!
 Көсја-на чукөстны најөс,
 Чургөда на динө киде,
 Шуа ме ачым: «ог, миса, дожд,
 Ен пыщјөј, ен полөј меме,
 Кекенөн небыда кута»—
 — Күщөмөе абүөе шалөс:
 Повзисны јөј көчяс,
 Пырые-пыр вешины.
 — «Виçодлы,—тонө-нын јиркын
 Жөктөны вежа-веж мыст!
 Енло ті, көч піжан,
 Ог-кө ме тіжанөс кут!..»
 Шонди воç өшиңөс өдјөжык
 Быдеама көлүјөн вевтеі.
 — «Өні мем суранныд
 Асныра, кывзытөм көчяс!»
 Тункалі. Көсја-на кутны,—
 Керкаын өті-нин абү...

Тулыс пом.

Шонды гөжөм воіс.	Німкод өні налы,
Ывла вылын гажа.	Оз-на төдны шөгө.
Комі муын доі	Гурјасөны өдјөн,
Бара ој-ој гажа!	Телеганыс çуртө...
Космалөма тујјас.	Кодкө зорөд вөчны
Ештөма-нын көза.	Кинас турун куртө.
Челадјаслы бара	Кодыс ворсө галөв,
Воіс ворсан пөра.	Кодыс горзө—сылө...
Комі јөзлөн челад	Гажөдчөмныс налөн
Быдеама ног ворсө.	Рытын сөрөç кылө...

Шонди да ошка-мөшка.

Рытја зер бөрын петкөдчис шонди. Шонди-
ыскөд отырыҗо тыдовтчис зев мича сикаса рөма
ошка-мөшка. Тыдовтчис да кутис ошҗыены —
«Виҗөдлөҗ», шуо: «ме шондисыд мичажын»!
Шонди сылы шуо: «мичанад-пө ескө те дерт
мича, сөмын ме-кө-пө кымөр улө зебеа, тенад
олөмыд овеас». Ошка-мөшка шондисе пыдди
оз пукты. Век сералө, ошҗысө. Шонди лөгасис
сесеа кымөр улө і пырис. Мөҗөн шонди кы-
мөр улө пырис, ошка-мөшка і быри.

Гожомын.

Ме-кө муна вөрҗасөд-расҗасөд —
— Кушом сени гажаа лебачас сылоны.
Шоныд позҗас вөчөны-кыөны.
Ме-кө муна виҗ-куҗа, вадорөд —
— Мича сени зоризҗас быдмөны,
Турун пөвеас гаҗасыс ызгөны.

Гожга асыв.

— «Четчөҗ, челад, четчөҗ»! Сараҗын ыр-
кыд. Челад-лөн бура уҗеө. Мам бара чукса-
сө: — Четчөҗ-нын, четчөҗ. Шондис асҗа-весеы-
да. Батныд важөн виҗ вылын»! Оз четчыны.

— «Четчөҗ, миса, менам колө виҗ вылө
мунны, четчөҗ өдҗөҗык»! Коркө мамыд челад-
тө сад-мөдис-жө. Четчисны. Мысеисны ывлаын
мысеан чуманыс. Наҗөс важөн ид пыҗа рок
да выҗ кашык видҗысө. Челад-пуксисны пы-
зан сажө. Мамныс котөрөн идрасө. Ачыс ве-
лөдө челад-өс: «лөсыда-бара олөҗ. Тасті-наҗтө.

Наста, мыекы. жождө чыпкы. Шомјөв крїнча-
јастө ен вундө начад сујны. Упыштө увјышт,
нань шомөстө-бара гудрышт-жө. Тажкө вундө:
турунтө кукан-ыдылы вундыштөј». Аслас өтї
кїас нань чуман да ырөш тујїс, мөд кїас пе-
лїе. Ачыс ылын-нїп, век-на вїсталө: «лөсыда-
жө-бара, челад-, олөј, кукан-тө-бара вердөј-жө»!

Ічөтдыр.

Чужї быды еөд вөр шөрын,
д-ревиҕаые петї,
Повлі чорыд сера дөрөм,
Вїза гач да көтї.

Муртса сувтї ас көк жылө
Уаң пырые-пыр вїчміс:
Потан дорын өввө сывны,
Бөрдые кага вїҕны.

Кага бөрдө, ачыд бөрдан,
Гораздыка горзан;
Пөжөм јөлдөн сурые вердан,
Косқык рузум корсан.

Бөрдые кага дыр өз бурае,
Өз і төдды лантөм...
Герка өздөс швачкан бура,
Петан ворены најтөн.

Рытнае мамыд уаңдые локтас,
Јуалас «көн воқыд»?
Вөснїд нөрјөн швачкас тепө—
Лудзас кыкнан бокыд.

Горт олөм.

Мамысјас челад-лөн мушїсны. Челад- кї.чө
їгналїсны. Полөны шышјасые. Наста О-у-к-рөд

керва ныщкös пелькөдiсны. Сесеа кујим чожа-
вока нукеiсны öшиñ дорö. Вiрödöны да, ывла-
ын зев гажа да гожја. Шы-и-тöv: ñекод ñе-
көн абу. Став јöзыс вiр вылынöе. Кылö сө-
мын гутјаслөн ызгöм. Челад-лы колö кука-
туруп вундыны. Бостiсны мешök, чарла, сесе-
а мунисны полiг-тырјi. Ыжыд јöрын борјас
турунаöе. Öтi дукөн мешök-тыр ñещкiсны,
вундiсны. Наста шуö: «Öд-ук, вај ыралам
чöдлачтö вотны». — «Пыралам-бара». Пырие-
ны јөр дорö. Чöдлач вескыд лöz. Регыд-тај
челадыдлөн шышкыд вунi. Вајiсны гортаныс
зон таетi чöдлач. — «Мамöјас-пö локтасыны
да чöдлача јöv еојам. «Сесеа кутiсны горт
гөгöрас ворсны. Сенi гажыд! Сојеыд мыјсö
өз вöчавны чомјад. Öшиñ улад ñавдатö лук-
тасыны зорödöz. Сiтурунтö шабди-пыд-ди ñещ-
кöны. Пöv торјыд — ныж. Бед-дыд — пельс.
Кынöмныс-кө еекö ез еумав, мамныслөн ñан-
шомöсыд да упышыд ез-жö тöd вылад үе-да!
Челад сојыштiсны. Сесеа кутiсны мам-барсö
видтыены. Најö дыр ыщкiсны-куртiсны. Кор-
кө шонди летчан дорыс вö.ñе лiсны.

Чомјын ворсöм.

Мiјан, чомјын быдтор, ем:
Сојантор i, јуан.
Ставыс заптöма-нын көн
Страда-кежлö мiјан.
Пöжалöма сојыс ñань.
Солалöма пон щак,
Чаг торјасыс вöчим ñань,
Мы-жö сесеа шогсан?

Сылам, гажөдчам ми ыыр?
Чом гөгөрын ворсам.
Луныи гырые жөз-моз ми
Ужалам да нокеам.

Гожом.

Вылө шөнді кајө.	Виңјас вылө муно
Жорө жөзлые еін.	Том і пөрые морт.
Жарыс сылөн вајө	Ыңкө луные-луно,
Мулы ыкыд вын.	Вунөдөма горт.
Чужө, быдмө жөрыи	Миңа турун вөчө
Картуңел да лук.	Төв-кежө бур жөз.
Өңим мујас шөрыи	Зорөдјасө теңө,—
Лентыеөма сук.	Пөтас вөв да мөс.

Вөрын лыдтөм нујас	Муркөдчөмыс сижө
Лооны зев јон.	Регыдөн оз быр.
Космөны-иң јујас.	Абу кокыд, ијө,
Шөнді би-код дон.	Страдна, ыңцкандыр.

Иаңыс быдмө, кајө.
Сөктө сылөн јур.
Гожом мортлы вајө
Уна нөлөс бур.

Гөкөа лун.

Вылөн-на рытја кыаыс кусі-а, асја кыа-
иң петөма. Зев-өд лөң, кор-иңи турун оз вөр-
чы. Искөн икекөд абу.

Со шөндилд мытчыеис. Ödjö-өмөј ывла вы-
лдыд ез ловчы! Лысва кутіс јуңјавны турун
иңиң. Кыекө петіс төв ру. Турунјас корјас
кутісны лөтјавны, копраены. Лебаңјасыс кыңи
золчөны!

Шөнді вылө-иңи кајіс. Ва валыд чірдалө
јутыд. Лысва косміс. Петісны гутјас, гаңјас.

Бобувјас лебалёны зорічые зорічө. Јуреігуы-
еыд мында гөн дорад, вөр дорад-і. Черіыс
ваас кут ёма четчалө! Јона-жө гажа!

Шондіыд луншөр кад-нын. Јона і, пөжө!
Лыаыс кітө чірыштө, пөс. Вің вылад зорічыд,
град вылад нуктасјасыд нукыртчөмабө. Ле-
бачјасыд лаптісны. Сөмын дөзјас, гутјас дуг-
дывтөг ызгөны. Шонді рытја дор-нын. Неуна
ыркытіс. Ва валын, јуреіыд оз вөрз-ы, дөн.
Көнкө-көнкө номјас кылөны. Шонді летчіс.
Лысваалис. Гөгөр быдөн лаптісны. Сөмын еөд
кымөр мында ном петіс, кутіс пелтө еөдмөд-
ны зыңгыны.

Коліп.

Рытын еорөн
Кыркөщ дорын
Ныв лап вылын
Коліп ылөм
Гора кылө.

Сылө шога
Уна ногөн.
Сылөм нора
Летчө шорө
Göd вөр дорө,

Сім ју вывті
Дөңа кывтө,
Мунө ылө
Нөрыс јылө—
Сіктөз кылө.

Коліпанөј,
Мыјла тани
Кыркөщ дорын
Тащөм еорөн
Сылан нора?

Рытын еорөн
Кыркөщ дорын
Коліп ылө.
Зува-кылө
Дува-кылө.

Ежва вылын
Бішур пөлын
Муз јөз үрө.
Веж вің-куза
Лысва уеө.

Коліп кылө...
Коліп ыло...
Сылан кывсө
Јенеж вывса
Төлыс кывзө.

Ареа лун.

Шондид-тај, тыдало, дышөдчыны пондис.
Музөма буракө куъ гөжөмнад, дыр оз петкөд-
чы, омөла шонтө. Со поводданы локмис: лун-
лун дугдывтөг зерө. Пөткајас, гагјас, быдөн
кытчөкө вошөмаөе. Уна лебач лебөма шонид
инө. Корја пујас кушөе, бытө паетөмөе сула-
лөны. Мукөд-дырјис көзид төв шучалө.

Он-бара көмтөгид, өтнөлөснад пет ылаад.

Арја вив.

Гудрасө-тај, кымрасө	Бөрүдөма-тај, бөрүдөма
Мича јенежыс.	Гөгөр ывлаыс.
Җебасө-нин, сажласө	Колөма-тај, тыдалө,
Југыд шондис.	Шонид гөжөмыд.
Лөнөма-тај, кушмөма	Воөма-тај, воөма
Гажа расјасыс.	Ареа лунјасыс:—
Лунтыр зер зерө,	
Војбыд төлалө...	

Кытчө-нө лебачјасыс лоины?

Педөе јуалө батъыслыс: «кытчө-нө-нө, ба-
тө лебачјасыс лоины? Мыјла ыллөм шыныс
оз кыв»? Батъыс шуө Педөелы: «лебачјасыд-
пө мунисны лун ыллө, шонид ино». — «Мыјла-
нө-нө еекө најө мунисны лун ыллас»? — «Мыј-
ла мунисны? Оти-кө көзидыс, мөд-кө, еојан
корены. Најө вөд гутјас-гагјас, вотөс еојоны.
Мижан со тани төвнад нинөм абу, сстчалад
быдтор ем. Мөдыс кор татөни тулыснас шон-
дөдас да еојаныс бара лөб, еек лебачјасыд
бөр татчө локтасыс».

* * *

Асыв воҗ рынышыс ченсаё щын.
Југдигөн вартап шы кылө.
Тырөма жуҗасөн, іҗасөн стын.
Төв жылып тыра еу качөдчө вылө
Көҗид-нын... Шөчинеҗ буситө зер...
Зарина, шондја колөма гожөм.

Лым.

Ывданыс јеҗыд,	Ывлаас празник,
Ывданыс југыд	Југдөма, кыпыд.
Уеҗма җебыд-лым.	Мувылыс оҗбыртис,
җебыд-ик—гөн-код,	Очмовеис... шөҗтчө:
Көҗид-ик—төв-код.	Ешынныс јеҗыд,
Төкөсө му бердас инмө.	Ешынныс җебыд.

Октаб лун.

Менам јортөҗ, Педук җима, оз-на велөдчы
школаын. Арөсыс есекөн сүҗчө-нын: мамыс оз
лез, шүө—кытчө-нө-нө те, таңм ічөтыс, куҗим
верет сажө школаб мунан. Педук җыр менчым
вөлі јуасө: мыҗнө-нө ті Октаб празник лунад
школаад вөчид.

— Октаб празник-режлад мі лөсөдчім бы-
дса вежаун: урок бөрјасын еывны велөдчім,
спектаксны, віставны сылан-лыд-
данјас (сөикотвореннөјас). Сесеа
празниклаң паныдсө школа пыщкөс
басітім—лысјасөн, уна пөлөс каба-
лајасөн. Јона-жө гажа лоі! Празник
лунас вөлөт гөгөр кыщовтім гөрд
плагјасөн. Јөзыс мыјта вөлі! Міјан
школалөн вөлі асланым плаг. Плаг
вылас мі воңа лунас гіжим: «Талун
гөл јөзлөн озыр лечкые мынан
лун». Сесеа јөзыслы міјан велөдые
віставліс, мыјла тајө лунсө кутісны
празничајтны.

— Важн-өмөј ез вөв тајө празникыс?

— Ез сөрт, тајө еыл празник. Важөн вө-
лөм быжыдалөны мідан вылын озырјас. Гөл
јөзыд сувтас, вөтлас озырјастө—сесеа оні се-
тысаң гөл јөзыд ачө ас вылас ыжыд. Озыр
јөз вөтлан лунсө і празничајтам.

Сесеа міјан школаң рытнас спектак вөлі,
сы бөрын рытыбид еылім, ворсім. Зев-өд га-
жа вөлі! Те-нө мыјла, Педөр, ен воы?!

Мед воңа лым.

Марја кылө чуксалө воксө: «Прокө, Прокө,
четчы-нын. Лым уеөма». Прокө өдјөжык ыр-
көбтіс волнае вылые. Уекөдчис өшиң дорө.—
«Уеөма і ем», шуө: «аттө, кущөм југыд да
гажа. Вај ворсны петалам!» Чоја-вока чікты-
ліг-тырјі петісны ывлаө. Ывлаын медвоң лы-
мјые морт вөчісны. Сесеа лымјөн лыјасісны,

Сесе лым туныл тулөдлісны. Бөрғи мөдә-
мөдсө лым пәс тулөдлісны. Лунтыр челәд-
ывлаыс ез пыравны. Лымжыс лунтыр-жө зев
пәскыда шәанкіс уеі.

Төв пункөм.

Кынмалө—
Ар тыдалө муніс.
Пужжалө—
Былаө зик өшјіс.
Лымжалө—
Төв, буракө, пукөіс.
Тупкыөіс
Муыс і ваыс.
Чукөртчөіс

Грездын став-нонјыс.
Бат мөдөдчөіс
Вөравны мунны.
Мам ладмөдчөіс
Куз кудел кыскавны.
Чөј лөсөдчөіс
Печканөн вој пукны.
Микајлө велөдчөіс
Школаын лыд-дыены.

Төв.

Југыд шонді төдө:
Ештис араа уж.
Зев-нын сорөн петө,
Ветлө өеі сущ.
Лептысө і летчө,
Кусө пырыс-пыр.
Аски дыша четчө,
Ужө вывті дыр.

Луныс бырі, воші.
Помтөм лоі вој...
Локтис жежыд тоша
Көзыд, бі-код-сбөј.
дорис јујас, шорјас.
Вөчөс јіа пос.
Чирсјис нулыс-корјас.
Лоі гөгөр кос.

Небыд лымсö лезіе.
Лымҗые он-һин мыи!
Небесаыс сездіе.
Муыс із-код кын.

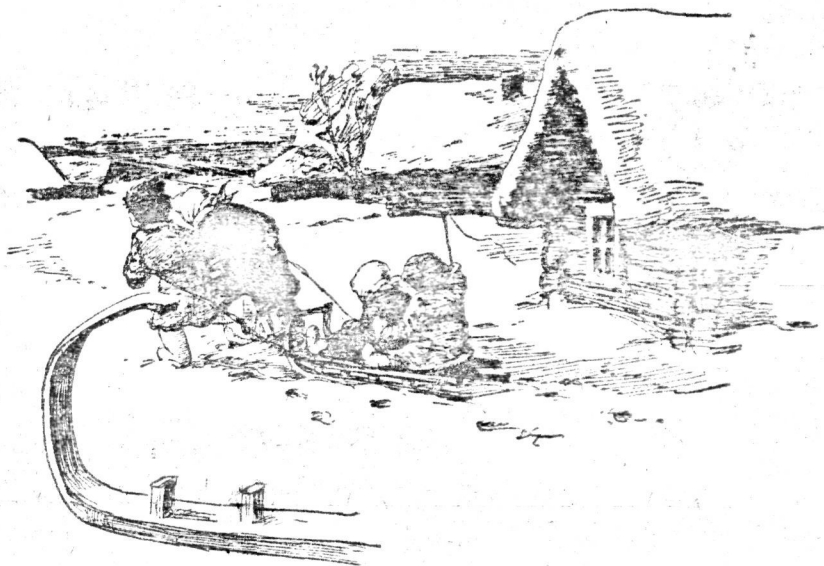
Көздые оз повҗы
Ыжкы паса морт.
Керҗаыи оз овеы:
Зескыд сылы горт...

Ужҗас выдö муно
Вöдөн ödjö зев.
Оз і шөйтчөд уна
Сіјөс көзид төв!

Југыд вој, көзид вој!..

Тöдые, козув öтареан—
вылысань.
Јеҗыд лым, гора јуж мөдареан—
кок увсань.
Јур выв козув зев вылын—
зирдалö.
Шытöг вылын, вој вылын
чардалö.
Көзид ру кыпöдö
јукмөссань.
Лечыд төв орöдö
вој вывсань.
Јагын көзид гораа
швачкөдчö.
Быҗтö сені кодикö
поткөдчö.
Гыörtöма мича коз,
вугралö—
Гажа тулыс, шоныд гөҗ
вöталö.
Јеҗыд көч лым вывті
тупылтчö.
Ренасын еöда-тар
јөҗгылтчö.

Кодарсаңкө кылыштө
пон увтөм,
Мөдарсаң кок улын
лым зуртөм...

Іслалөм.

dad-döv жүжыд чојті	Собала ме ветла
Ісковті бус-щын....	Небыд толаын,
Путкылтчис-таж dad-dөј	Турдө менам кіөј,
Жүжыд топканын.	Кок-тыр пыріс лым.
Патур.ікеі ылө	Тазі жүжыд чојті
Тола піө ме.	Іслала ме дыр,—
dad-dөј качліс ылө—	Кытчөз мам оз горөд:
Колі топканө.	«Іван, гортө пыр!»

Төвеа турөб војын.

Пемыд. Көзыд. Лымјөн тыртө.
Ывла вылын ыжыд төв.
Лымсө посвојасө пыртө.
Помеа камтө өңөс пөв.
Оз і лөңлы, төв пыр өңцө.
Керка вылыс нещкө төс.

- Лымсö гартö, нуö воэö.
Кіетіс кылö чінас нес.
Пукалам мі пöчкöд кыкөн
Паччөр вылын шы-ні төв.
• Гөгөр ывла тырі зыкөн:
Жона шуглалö вој төв.
Пöчö печкö. Чöрсые швыргö.
Ме сен вöча еумöд доз.
Керка вылын жбырган шаргö.
Карта сажын шувгö коз.
Пöчöс төлыд сьлöм шыö
Регыд бөстис вугыр-зөр.
Коркö медыр змыт кыл
Сьлөн кіеыс уеі чөрс.
Сесеа пöчö лантöм бöрын
Кутас кажітчыны мем:
Бытö кылö сьлöм, бөрдöм,
Бытö кодкö навзö сен!
Сін оз куңы. сьыр ме ола.
Оз-нын коллы тајö вој.
Мем зев гажтöм. Ме зев кола.
— «Пöчö, шебрöд менö вај».

Ставыс колан тор.

I.

Тувсов лунö Васö пöттöзые котраліс веж
луд вывті. Куталіс бобувјасöс, гагјасöс. Вор-
сіс ас-код-јасыекöд. Моздер тырыс міча зоріс
вотіс. Сесеа локтіс гортас, шуö батыелы: «Jo-
на-жö-пö гажа тулыснад! Мед-пö ескö шыр
лоö тулыс».

Батыс шуö: «гіжыит-жö, Васук, асене кы-
вјастö тетрадад». Васö гіжіс.

II.

Воіс тожөм. Васө батыскөд ветліс вің вы-
лө. Дунтыр гажөдчис: чері кыјис, кунөйтчис,
оз вотис, туплаеис һебыд, чөскыд дука турун
вылын, журтыштис, јур кыскаліс. Рытнас кылө
шуө батыслы: «аттө, гажа-жө-һин! Мед ескө
һөтчы тожөмыд оз помае-лы». Тажө кывјассө
баты щөктис Васөлы гіжны тетраде.

III.

Пукеис ар. Јөз зилөны—идралөны һан-јас.
пуктасјас. Васө дунтыр вөдөн колта кыскаліс
гумла дөрө. Рытнас град јөрые еојыштис еор-
кһи, морков, сесеа пырис гортас, шуө батыс-
лы: «лөсыд-жө-һин арнад». Тажө кывјассө ба-
тыс бара щөктис гіжыштны.

IV.

Лым үеі. Пукеис төв. Васө дунтыр іс-лаліс.
гурјасеис дад-дөн. Лөктис гортас, шуө батыслы:
«төвнад - код- лөсыд һекор-жө абу!» Батыс
кылө шуө: «һолытө, һөј, лыд-ды тетраде-ыд.
мыј гіжлің тулмыс-тожөм-јывеыд да ар-јывеыд».
Васө лыд-дис, гөрдөдис, шуис: «быд кад-тај
гажа да лөсыд вөлөма».

Мерö.

Педör, Иванкöd да Петыркöd мунисны мөс
жорены. Наяö ылалыны да шор дорын ворсны
күтисны. Педör ворсиг - мозыс «бе-е-е»: кылö
бакөстис. Шу сажеан кодкө «бе-е-е»-жө бакөстис.
Педör шуö: «код-нө тажө керө?» Виçодоны-кө:
на динö зев ыкыд меж локтö, еöd гартчөм
сурјаса. Палөн серамыд! Межыд сесеа күтис
Педör бөреа вөтлыены. Öдвa i мыни.

Піјана каң.

Міјан ем піјана каң Ваткыль. Піјаныс пос-
нид-икөс-на, сінтөмөс. Аеныс пыр мыжкө гыоны,
турбылаеоны, зурјөдлөны мөда-мөдсө. Мамныс
најөс нөңөдө, нүлө, мојдө налы.

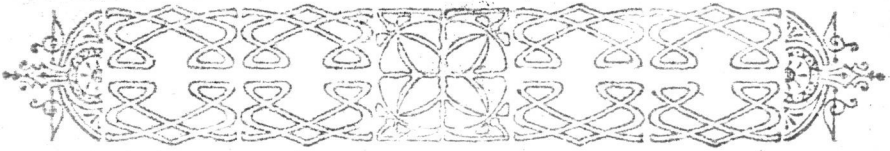
Өтчыд на динö Кащыс матыштчис. Кыç-таж,
зонмө, каңыд уекөдчис поэыд, сінсө паскөдис,
төнсо да бөжсө сүвтөдис да күтис муравны.

Ме өтчыд нүжөдчыли-жө каң піјан динад,
да мамө чырыштис»: ен-пө колөкө вөрçөд-а,
сінтө-нө-өд перјас. Адçан-пө, некөдөс оз лез
челад динас».

Курөг пі.

Мікулај јуалө мамыслыс: «ма-
мө, кыç-нө курөг піыс колкыс
лоө?» — Кыçи лоө? Со-таж курө-
гыд пөжсө: пугалө лун-лун. Ви-
çөд, кыçи мүкөд-дырјыс четчы-
лас да бергөдлас колкјассө». —
«Мыјла-нө бергөдлө?» — «Мед
быд боксаң өткөд-а шоналөны. Курөгис-өд
ачыс шоньд». — «Мыјла-нө колө шонтымыс?» —

У. КЫВТӨМ ПЕМӨСҮАС.

Кыңи вѣзан пемөсүас вензөмаөө.

Мөс, вөв, сесеа пон вензөны: «кодөс-пө на пые мед жона жураныс (көз-ајинныс) радејтө?»
Вөв шүө: «дөрт-жө менө. Ме гөра-көзасө ужа-ла-і, турун-пессө ваја-і, ассө новлөдла-і. Мы-јсө ме ог кер?»

Мөс шүө: «чөв, менө-жө-кө-а? Ме став еемјасө сылыс јөлөн верда».

— «Ен сөрөј», шүө пон: «ме-на мед кола-нтор жураыды. Ме-өд сылы пөткасө-зверсө кореа, сесеа ембурсө вѣза, тѣжанөс щөц-і».

Зык вылад ачыс жураыс петис—«дугдөј», шүө: «сорынаныд, ставныд ті ас местааныд меным коланторјас».

Мыј мед чөскыд.

Кан шүө: «ульөв-пө мед чөскыд сојантөр. Ульөв бөрын-пө сесеа шыр»...

○ Петук шүө: «зөр да шыдөс-код, чөскыд-пө һинөм абу».

Пөн шүө: «мем-пө лы вѣдны медеа сөлөм вылө воө».

Ыж шүө: «веж турунеыд бур сојанторјыд-пө-бара һинөм-жө-һин абу».

ниас эскыд лоо, кышео жутодас сесеа ортсё
петае.

Кашчы.

Отчыл вёлэмкө Оңо муно Кашчыскөд кыр-
көщ дорти. Мунас-мунас да кың-тај кыркөщ-
нас і ставнас ваас бызгыас уеө. Ва жүжыл.
Оңо вартчыны оз куж. Мыј ескө керан? Поң-
ыс вежора вёлөма. Сіјө өдјөкык уекөдчас ва-
ад. Куртчас Оңо-лые дөрөмсө да кыскас асө-
вадорас. Не сіјө-кө ескө Оңоөс коренысө ве-
еіг оз кужны.

Лебачлөн төждыгөм.

Сандрөлы лебач шеді.—«Ме», шүө: «тенө
садөкө нукеода». Лебач шүө: «вај лең менө,
лібө меным уңсө ачыл вөч!»—«Куңцөм-нө-пө
тенад уң?» еералө Сандрө: «вөча-пө-бара ко-
лөкө».—«Сің-кө-інө, со менам позјын піјанја-
сөј. Верд најөс гутјасөн, гагјасөн, өвјөдлы
еыліг-тырјі онмовеіганыс. Сесеа уңіганыс ен
еновтэ вің каңца-ракаыс. Зерігөн ен көтөд-да.
Быдыштасы да велөд лебавны...»—«Лебав-
ны?! Ме ачым ог куң-да».—«Кың гажыл. Ме-
дтыкө велөдөма вөлі-а. Мөдые-бара төв-кежад
лун вылө-жө ну, мед оз кынмыны. Туј вылад
ен еновт, бура вің-верд».

Сандрө чујміс.— «Уна-жө-пө-тај вөлөма ле-
бачылдөн уҗыс. Мун-инө», шуө лебачлы: «пи-
жанҗас динад. Тенемд уҗтө вөчөма меным».

Пышкај (Воробей).

Пышкај мјан керка лөскө
Вөчө пијаныслы поз.
Коркө кокас іңас кыскө,
Коркө ваяө вомас гөн.
    Пышкај көсјө керка вөчны!
    Оз і мурды. Уҗыс тыр.
    Дунтыр нокеөмые оз дугдыр.
    Нокеіг-мозыс сылө пыр.
Сорөн, шонді летчөм бөрын,
Коркө вөліе лантлывлө.
Дуннас коңөр јона музіс—
Лөна олө тувсов вој.
    Мөд лув бара, мыјөн шонді
    Муртса петас асыв воз,—
    Пышкај тажа сыны пондас
    Чилкесө-јөктө «чилк-чок».
долыд еөлөм вылас сылөн.
Ас уҗ помые кынөм пөт.
Сіјөн тажаа і сылө,—
Көт і еөкыд сылөн уҗ.

Кык вурдыг.

Кык вурдыслы чіпан көлк еурө. Көсјөны-
на јуксыны, виңөдөныкө: рака лебзө, гонҗалө,
еojантор оз-ө еур. Кыз еекө ракаме көлкөө
пышјөдны? Кок костө бостан—усө, турөдөмөн—
жугалө. Вурдыҗас со кызі вөчисны: оҗыс га-
щасіс, көлкөө боетіс коқјас костас, мөдыс сі-
јөс бөжөдыс куртчіс да вурдыс роҗас і кыскіс.

Вее відчыём лоі.

Шыг көјін корыеіс еојны. Рытјавыв локтіс сінт дорө. Кылө: керкаын бөрдө кага. Пөрые нөч караөс бурөдө, шуө: ен колөкө бөрд-а, көјінлы-өд еета.» Көјінлы нымкоф лоі: «но, сін-кө-тај тан нозө відчыештны.» Сувтіс өшиң дорас, кутіс відчыены. Воіс вој. Көјін ныр відчыё. Пөч бара кылө шуө: «ен пов, от еет көјіныдлы. Медтыкө волас татчө—пырые ныр еекө вјам.» Көјін думыштіс: «тыдалө, тан шуөны өсітор, вөчөны мөдтор.» Сесеа өдјө-өмөј ез ныщјы бөр вөрө.

Шыр чом.

Вөр дорын кујліс вөв јур лы.

Котөртіс, тірөдіс сетчө шырілөј-чојілөј:

— «Чомјөј, чомјөј! Коди те пыщкын олө?»

Ѓекод ез шыае. Пыріс шыр вөв јур пыщкө, сесеа овмөдчіс сетчө.

— «Шлөп, шлөп»—четчалө лагуша чом дорө:

— «Чомјөј, чомјөј! коди те пыщкын?»

— «Ме, шырілөј-чојілөј,» чіпсө сен шыр: «те-нө еекө коди ачыд?»

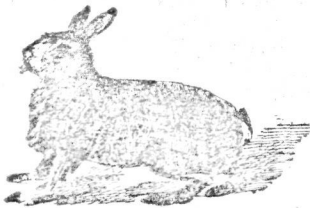
— «Ме, лагуша—вадорса олые.»

— «Лок-інө, пыр, щөщ олам.» Овмөдчісны кыкөн.

Регыд стукјіс локтіс сетчө куъ пеля көч.

— «Чомјөј, чомјөј! коди те пыщкын олө?»

— Шырө-чојі да лагуша-олыеа. Те-нө код лоан?»

— «Ме көчө - чојө.»

— «Лок мјанкөд олам.»

Овмөдчисны сесеа кујимөн. Каңзөдө на динө нажан руч:

— «Чомјөј, чомјөј! коді те пыщкын олө?»

— «Шырө-чојө, лагуша-олыса, сесеа куз пеза көч. Те-нө коді доан» —

— «Ме ручі.төј-бөжі.төј.»

— «Лок мјанкөд олам.» Овмөдчисны н-о-лөн.

Недырмыет довгө сетчө көјін:

«Чомјөј, чомјөј! коді те пыщкын олө?»

— «Шырө-чојө, лагуша-олыса, куз пеза көч.төј, сесеа ручі.төј-бөжі.төј. Те-нө коді ачыл доан?»

— «Куз пеза көјін.»

— «Лок пыр мјан динө». Вітөн-нін сесеа овмөдчисны. Лөсыда олөны-вылөны сен.

Коркө шлапиктө на динө ош. Равөстис:

— «Чомјөј, чомјөј! коді тани олө?»

— «Шырө-чојө, лагуша-олыса, көч.төј-чој.төј, ручі.төј-бөжі.төј. сесеа куз пеза көјін. Те-нө еекө коді?»

— «Ме ош, быдсөнөс повзөдые, ставнытө ламөдые.»

Уекөдчис еекө вөв јур ылө, сөмын удитисны чепөсјыны чомјө.

Карно.

«Быд тувтчөмын сувтан! Аттө дыш омө!»

Кузма кер тыра вөлөс «швач» күчкіс.

Вөв ыжыда долыштис, нещыштис додөсө мыј вермөмеыс. Воис жужыд чој. Вөв зикөз сувтис.»

Кузма кореис сыв куза ул ну. Уекөдчис
вөв вьлө, ниссө дйрыштөмөн күтис кучкавны.
Вөв ыкыс-кужиме нөшта велөдчылис. Сесеа
уси.

— «Мэј-нө тајө?» Кузма өдјөкын вөлөс
рагис.—«Четны. Карко!»

Карко властни вөдис да күтис пошиктыны.

— «Мыј-нө вөлыс лој?»—Кузма рикөстис
бөрдгис.

Віом бөрад көт пыр бөрд.

Істан піјан.

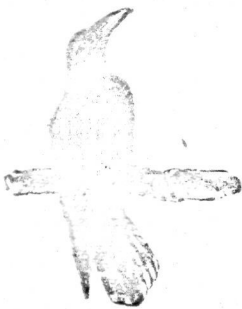
Өтi вiз вьлын вөлі істан мөз. Ыщкысјас
турунсө ыщкисны да, мөз күшө колі. Істан
шүө піјаныслы: «енө-жө-бара увгөј, мед кевөд
оз кыв. Бөрті рьтнас ме зөба тіјанөс кыт-
чөкө.» Ачыс лебгис гагјасла піјаныслы. Өтi
істан нi шүө: «вајөј чiрзыштамөј. Том-дыр-
јыд-жө-өд гажөдчыныд-а». Лебач піјан зөв
јона күтисны чiрзыны, чiпсыны. Чiнсөм шыад
лөктисны чөладјас. Адгисны істан піјанөс да
гортас-і нуисны.

Көк.

Көк шүө жiјанлы да рыш-
лы: «лөсыда-жө сылө колшыд.

Кыз зөшмө шугөвтас да кү-
тас саркөдны, лiбө нагөликөн
зiлгыны! Ме лөсыда-нiн сыла,
сiјө мөме-на лөсыда сылө.

Сылыс кывзөмнад ме ачым
щөщ велалі.

Жіјан шуө: «онө-ө-нө сiз-кө сылышт?»—
«Поз-ө,» шуө Көк.

Пукөс коз ну жылө.— «Кывзөј!» шуө: «кук-
ку-у, кук-ку-у»!..

Позтөм көк.

Рытла дор рас вылыс	Көлкјөс пукті.
Көк горзөм	Чавкан пөжіс
Нораа кылө:	Көлкјөс меным.
«Кук-ку-у, кук-ку-у!»	Челад петіс,
Тчөтік мөс коресе	Јөз мам вердіс.
Ныв сылыс	Челад менам
Јуалө-сылө:	Ог төд көнөс.
«Көкө-ө-өј-чојөј,	Позтөм пөтка
Көкөј-чојөј!	Өтнам ола.
Мыла сiз	Тазі көңөр
Нораа сылан?»	«Кук-ку» көлі.
Көк сылы воца	Аслам сылөм
Сылөмөн-жө шуө:	Менө һерө:
«Позјөс тулыс	Јөз поз пукөі—
Аслым ег вөч.	— Кук-ку көлі.
Јөз поз адці—	«Кук-ку-у, Кук-ку-у...»

Најан руч.

Өтік руч бөжнас калканө шеді. Мездыеі-
гад сылөн бөжыд өрі. Руч жугылтчіе: «тажө-
өд,» мөвпалө: «јур јанзім. Став ручыс бөжа-а,
ме өтнам бөжтөм. Мыј-нө керны?» Руч муніс
мукөд ручјас дінө, шуө: «Ручјас, ме со бөжөс
керышти, ті гашикө керыштад-жө-да. Зік-өд
сыыс һинөм.»— «Бөжтө ворсеөм бөрад мыжкө
те висталан-һин, бөжа-кө ескө вөлін ен таз
сорыт».

Бөжтөм руч јанзімөн сорөн муыс ручјас
діныс.

Утка поз.

Өңө батыскөд көлөмкө чері кыян іныс
лектёны. Мунёны вѣд вывті. Кок увёсныс
«жбыр» утка лебзіе. Віçдлісны: мыр бердын
утка поз.

— «Віт колк!» Горөдіс Өңө: «Важ өктам.
Со-таж: пестөр-тыр чері, сесеа колк жажёсныча
вылад.» Колк бөстісны. Сесеа неылө муныш-
тісны. пүкөісны шөйтчыны.

— «Віçд.» Өңө шүө гүеөнікөн; «уткаыд
бөр позјас лөктіс»...

— «Лебзіс-нын бөр.» шүө батыс: «вывла-
нө тај-нө лебө! Мыј-нө тајө, јөјміс-өмөј, өдва
еіннад сүған!»

Утка кајіс, кајіс вывлян. Бордсө шымыр-
тіс. нөв моз увлян уекөдчіс, кың-таж сесеа
швачкыеіс муас. Өңө котөртіс утка шөј діно.

— «Батө.» шүө: «Кулөма-таж-нө?!» — «д-ерт
кулөма. віј-іс-да» — «Мыјла-нө?»

— «Колкөсө бөстім да, сіјөн».

Ур.

Коз пу јылын міча ур
Бөлі јона ворсө.
Увјые увјө четчыштө,
Міча колјас кілө.
Іса тужөд лөктө пон
Ура пулан рөдјөн.
Коз пу вылө чатөртчіс,
Кың мыј вермө увтчө.
Урыд ворсө, бергалө,
Увтчөмсө оз ескы:

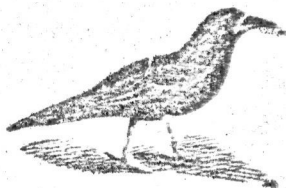
«Сібдөд-нө көт гөлөстө,
Татчө не-жө кајны!»

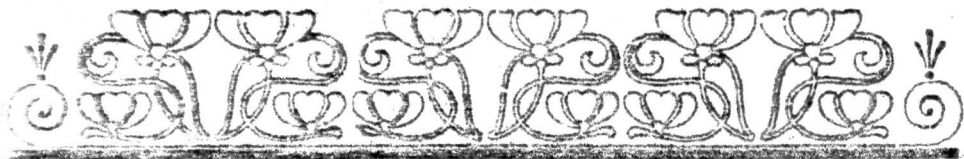
Увтчом шыö пишчала.
 Пујас сајыө петіс.
 Ылысан-на каҗалис.
 Урөс јураө реҗгіс.
 Лысјас пөветі усі ур.
 Понлы бурөщ вомас...

Көч.

Көчүд сјіө зев полыө эвер. Ҷин кон-өр-код-
 Быдөн сјіөс кеҗовтөны. Быдөныө сылы пов-
 эверыө, варышыө, мортые. Лунтыр кон-өр куј-
 лө, вугралө эебеөм инын. Куҗ пелјассө лужө-
 дөма мышку вылас. кывзө, оз-ө кодкө лок,
 оз-ө ков пыщјыны. Уҗгас веег еинмыс көчы-
 длөн васса.

Лунын көч оз лыет прамеја петавлынысө.
 Коркө рыт еорөн петас вөліө поліг-тырјі. Еы-
 лас-кө пон увтчөм, лібө дод шы, пондас көч
 повэөмысла шыбдасны өтарө-мөдарө, тырыса
 четчавны. Воҗө котөртдас, бөр бергөдчылас.
 Ҷутө тужсө, мед еекө корены оз кужны.

VI. ОЛОМ - В Ы Л Ъ М.

Вӱрса.

Ӗсип чӱдлач жӱрӱ ылали да немӱдӱр, вӱтчи. Сесеа полиг-тырји мӱдӱдчи гортас. Вӱрӱдӱ да: шор дорын вӱрсаыс сулалӱ. Ӗсиплӱн кышмунӱ журеыс сувтис. Кӱнӱр сактӱгыс котӱртис гортас. Аскинас Ӗсип мӱсјасӱс вӱтлӱ кукјӱрӱ. Вӱис тӱрытја повзан иныд. Вӱрӱдӱ: вӱрса-ныд-ди-ыд кы-пу мыр сулалӱ. — «Кӱнӱрӱј дај меӱј», думыштис Ӗсип: «со мыјыс повзысӱсӱма!»

Гӱрыс.

Кыпӱдчӱ вӱр сажеаӱ тувсовја шӱндӱ.
Гӱр бӱрса мунӱг-моз сывны ме нонди:
«Му-куза муна ме, кышыд зев лов.
Оз-бара гӱрысыд гажтӱма ов!»

Пос.

Керка бердын вӱли пос сулалӱ. Тасјасыс ескӱ сылӱн ставыс ӱткӱсӱс вӱлины, ӱткызаӱс, вылыс таскыс-тај мыјкӱ ошјыены кутис:

«Ме-пӱ мед вылын, дајмед ыжыд». Ез дыр ыжыдав. Локтис морт да бергӱдис постӱ мӱ-дарӱ помӱн. Сесеа увлаӱ журӱн сувтӱдис бӱр керка бердӱ. Мед вылыс таскыс лоӱ мед удын. Вот теныд ӱ лептысӱм!

дыш.

Ужалые јѳз-пыщѳо ѳвмѳѳѳма вѳлі дыш морт. Пукасны сожны. пызан вѳлѳ вѳјасны вест судта блн чукѳр. ѳѳі ужалые і шуѳ:
«Тѳјѳ кодлы блнсѳ?»—«Меным!» шуѳ дыш
Сесеа вѳјасны зев ыжыд шыд гырныч.—«Код-
лы-нѳ тѳјѳ шыдсѳ?» јуалѳ ужалые.—«Меным!»
бара равѳстас дыш.

Сесеа сојасны да четчасны пызан сајме.
шуѳны: «Но, ѳнѳ-нѳ кодлы вартны мунны?»—
«Ме вартныд ѳг мун»,—дыш шуѳ—«ме сѳѳ-нѳн
кык уж вѳѳі, којмѳд уж вылад сесеа ѳг мун!»
Ужалыејас боетасны дај тодмышкаласны дыш
мортѳс. Нѳјѳ шуасны сылы: «Мун кытѳѳ та-
жыд, те-код-ыд он ков мѳјанлы!»

Шуеанкывјас. 1) Коди шыш, сѳја
дыш. 2) дышлы—нѳр.

Кын амые.

Кузнец форіс ѳтѳі кѳрт торјые кын амые.
ѳѳі амыесѳ дорыелые нѳѳіс муужалые, мѳѳ-
сѳ—вузасые. Муужалые пырые-пыр-жѳ амые-
нас амыеаліс гѳрсѳ, сесеа кутіс гѳрны. Ву-
засыедѳн амыеыс во-гѳгѳр кујліс лавкаас.
Коркѳ кыкнан амыеыс бара адчыесны. Ву-
засые ордын кујлѳм амые ѳыдсѳн сѳмѳма, сѳѳ.
муужалые ордын гѳрјын олѳм амые јежыд.
јујјалѳ езые-моз. Сорнѳ выв воісны. Сѳмѳм
амые шуѳ: «мыјла-нѳ те тѳщѳм југыд лѳѳмыд?»
Ме-тѳј-нѳ југѳѳм-пыд-ѳі јѳнжыка немдѳ.

— «Со мыј-понда», шуѳ југыд амые: «ме
пыр ужалѳ дугдывтѳг, те сѳмын ѳѳн вылад
кујлін».

Кайла визьодла аслам му былö.

Кайла визьодла
Аслам му былö.
Нимкодасышта.

Мыж-тон ваяö мем
Аслам киноджөй
Меным возөссö.

Бущөм. мажбырөй,
Төсыд визьодны
Онi синаслы...

Ен-öd ташөм вөв
Теөй вождорсö
Вөчны боетчигас.

Сөд вөр шөрые-öd
Тенö перji ме.
Жона мыремы.

Шем сук пармаые
Тенö мезди ме.
Воети шонди воз.

Тенö вөчигөн
Уна пөе кietли
Көзыд му былö.

Тенö ректигөн
Уна мыр бертли
Гырые вуужаөс.

Топыд ежатö
Гөрjөн путкылтли
Бура унаые.

Корта шинаөн
Тенö небзөдли,
Жона агсавли.

Онi, мажбырөй,
Мича шылквизан,
Сөлөм гажөдан.

Зарни шепжаснад
Кышакылыштан.
Меным копрасан.

Тед ме бурейя
Муса муөйлы,
Пыр таз бур лонли.

Тенö вөчыслы
Вежа Уж нимлы
Улө копыртча.

Шуд.

Выж вөйталан гөжеа дун. Бур jöz кос турун чукөртöны. Габö Педөр öтнас стынитö узö визьылае:— «Час-пö музи-да шөйтчышта». Сееа час-мөд-нын узö. Не Габö Наста-кө ескө сире мөд-нын узис. Сijö сас-мөдiс: «мыж-нө», «мыж-нө»... аслам-таж-нө кос турун... Онi-жө... ужавныт... гөжеа... визьод... кутан норасни

менам-пö шүдталанöй абу. Быдсöйлөн-пö ту-
руныс кос да веж-а. менам-пö бакшасöма. кудö-
ков».

Шүбанкы: Шуды ас саяд.

Вес вензöм.

Туж-куза вöли нык морт муvöны. Налы туж
вылыс ныга сүрi. Öныс шүö: «тайö ныгасö ме-
ным, ме вождөр адзi». Мөдыс шүö: «меным-
жö-кö-а, ме лептi-да». Наяö вензан инö доктiс
кожмөд морт да жуалö: «көдныд-нө-пö бужавныд
лыд-дыенысö?» — «Некодным», шүöны. — «Не-
кодныд-кө-пö он кужö, ныгасыс некодныды-
жö оз ков».

Југдö-нын. вонöй!

Југдö-нын вонöй,
Матыштчö лун,
Лептысö шондi...
Ужавны муv!

Вынтö ен жалит,
Воцö ен вiз,
Ужавны колö
Јонжыка сiз,
Сој тенад зумыд,
Мывкыдыд бур,
Морт ногөн вермö
сумајтны јур.

Адзан те ачыл:
Помасiс вој...
Кыпöдчы. вонöй,
Вескөдлы сој!

Му мiјан паскыл,
Вöчан тор ем,
Ставнымлы тырмад
Ужавны нем.

Мыј верман бурiс
Сiјö i кер,
Учöмсö вунöй,
Зiлжыка вөр,
Шöйтчытöг тiлсөм,
Кытчöз те том,
Пöрыеман—воас,
Ужјаслы пом...

Југдö-нын. вонöй,
Матыштчö лун,
Лептысö шондi...
Ужавны муv!

Комі гіжбс.

Батө бид рят шөктө менө комі нига лыд-
фыны. Ачыс чер ну вөчө да кывзө. Мамө
шөп кывзө. Пөлө мерөд зик ортчөн пуккас:
мед кыласжык. пелтөм-нин-да.

Отчыд ме лыд-дi гөрп салдат-
жылыс. Кызы сiжө тышкасөма
гөл жөз-понда. Сешөм лөсыда
гiжөма—мамөжас бөрдны кутi-
сны. Батө шүө:

— Важөн-пө комі гiжөбид
ез вөв. Мiжан Семен-пө вөли
роч нигатө саргас, саргас да
пелыд сөдмылас. нинөм он гө-
гөрво. Олөдлан i быдтор, сiжө
шыр саргө, вөлөс повөдлан
сарган-моз.

Морт-серти i уж.

Өтiк морт востис дорсанiн (кузнеча). Не-
кытөн ез велөдчы дорыны, всеiг дорөмсө
некыс ез адзвы: «дорыныд», шуас, «абу сө-
кыд! Мыj колө сiжө i дора!» Коркө сылы өтi
«аа-ө зев ыжыд көрт тор вайс, шөктө көрт
гөр дорны.

дорыс дорас, дорас даj шуас: «Гөрjыд, во-
көj, оз пет!»—«Мыjнө петас, бур мортөj?»—
«Чер, воканөj, артмас».—«дор i чер, сiжө ко-
лантор-жө».

дорас, дорас дорыс, шүө: «Черыд оз пет,
воканөj!»—«Мыj-нө петас, бур мортөj?».

— «Пурт, воканөj, поз-ө дорны!».

— «дор i пурт, ковмывлывлө сiжө!» дорас,
дорас дорыс, бара шүө: «Пуртыд, воканөj».

оз артмы—оз пст!>—«Мыј-нө, артмас, бур мортөј?».

Шыла воканөј, вөча».—Вөч шыла, сјјө зев јона ковмывлө!».

дорас, дорас доресе, сесеа і шуас: «Шылаыд, воканөј, оз артмы!»—«Мыј-нө ескөн артмас?»—«Ұјж, артмас!»—«Мыјнө сјјө ұјжыс?»—шај-пај муні дадө. «Со, вјңөд да кыззы!» Бостіс до есе мыј колас доран көрт торө, донөдіс бі вылын, сесеа шыбітіс ваө. Ва ұјжмуні. «Вот теныд і ұјж»—шуө доресе, «өні төдан ұјжтө?» Сізікөн шыкөдіс доресе бытса ыжыд көрт тор.

Шусанкыв. Некущөм гөр, ачыс оз гөр. Мөләтыд ачыс оз дөр.

Комі празньік.

(Мајса 5-д лун).

Талун комі празньік. Батөөс нулім комі рыт вылө. Некеың вөлі оз мун: ог-пө ешты, колө-пө гсрны-көңны лөөөдчыны. Сјјөс мі кыскөмөн кыскім, шуам: комі празньік вылад-өд мунап-жө. Кықкө сесеа кылөсетчіс:

«Но, ветла-пө інөс. Вјңөдлам мыјса комі празньік».

Школа-тыр јөз вөлі. Сені лыд-фісны комі өн, сылісны, вјетавлісны. Вјеталісны мыјса сјјө комі празньікыс, мыјла комі областыс, мыјла колө коміөп гіжны Ісполкомјасын. Бөтлы зев сөлөм вылас воөма комі рытыс, гортө муігөн шуө:

— Аттө, шуас, ме өнөң-на ег төдлы мыјла комі празньікыс, комі областыс, мыј комі кыдесе. Вөлөмкө, комі областнад, комі кыдөд

регыдзык верман бур олөмтө лөсөдны, еуелун
пержны. ембур кыпөдны.

Козувкот

Отчыл ме муні чөд вотны. Вігөда: пу бер-
дын зев ыжыд козувкот поз. Вывтыс ветлөд-
лөны козувкотјасыс. Мыј ескө лоө, вөрәда-
вө позсө? Ме боети бед. позтө торкышти. Ко-
зувкотјас гызисны. күтисны визлавны отарө-
мөдарө. Уевөдчисны торкөом ін шылөдны, кы-
скавны вазинас лыс чирјассө. Недыр-мыет ме
бара, позтө гудырти.— «Час миса торка налыс
ујсө.» Торкөом-ныдөи сөмын өдзисны. Ме
дасыс кымын зүтлі налыс позтө. Он-тај вер-
мы вөдөмгө налыс ујтө зүтны. Сөмын најө
јонжыка локмисны. Мед бөрын үекөдчисны ас
вылө. күтисны кі і көе куртчавны.

Көјін.

Көјінјасыд-өд со зев горшөе. Јажыд-кө еу-
рө жинөм видчыетөг јаж і лы вазөдөны еөјөны.
Оті көјін сјктө горшасис-горшасис да, өтчыл і
виндіс. Сесса зик жагавны күтис. Сы шөрө сылы
турі паныд лоі.— «Ме.» шүө көјін турілы: «те
динөд зев ыжыд мөгөн. Тенад голыд куз-
перјы», шүө: «горшыс јенмогысөн лы: винді.
Перјы, мынтыса-өд ужыд.»— «Перјам.» шүө
турі: «наскөд вомтө!» Көјін вом наскөдіс. Турі
куз-голанас еүјис јүрсө сы горшө. лысө кыскис.

— «Вај-жө.» шүө: «сесса мынтыс отсалөм-
ныд.»— «Мынтыса?!» Горөдіс көјін: «Те-жө ме-
вам горшө еүјин голатө-да, ме-жө і мынты-
са! Јуртө-кө ег куртчы і сјјө шап. Мунлы-жө
вај сін вогыс да, мөдыс ме шөрө мед абу вө-
лі лөсөдчөма!»

Нем помөйд он пышы.

Гөрые-көзые жуалө матрослые:

— «Кыз-нө-пө тенад батыд кули?»

— «Вөји-пө.» шуө матрос.

— «Пө.тыд?»

— «Вөји-жө.»

Гөрые-көзые быдсөн повзие:

— «Кыкнаные.» шуө: «вөјиш? Те-пө...
лыстан матросавнысө?»

Матрос гөрые-көзые-лые жуалө:

— «Тенад-нө кыз батыд кули?»

— «Волнае вылын-пө.»

— «Пө.тыд?»

— «Волнае вылын-жө-пө. Кыкнаные бур-
ногөн кулины».

— «Батыд і пө.тыд волнае вылын кули-
ны? Кыз-нө те лыстан волнае вылас водшысө?»

Ыжыд асыв.

Четчы, Иван, четчы, ешарт!

Ывла вылын паскыд жугыд.

Ошинежасын куеі бі...

Четчы, Иван, дона пі!

Талун празник, југыд празник,

Ужалыелөн гажа празник,

Талун гөллөн ыжыд лун...

Четчы. празник вылө мун!

Четчы! Јүзые уна-уна

Мица плагөн еылө, мунө.

Плагые југыд, быгтө би...

Четчы. Иван, дона ши!..

Гөгөрвоисны.

Оти морт кулгаас пијаныслы шуө: «овмөс уна ныв-пинад ме нинөм ег вермы лөсөдны. Ембур коены тјанлы нинөм абу. Оти тор сөмын ме буреины верма: ужалөј јона мунытө. Вылө мунытө ен еновтөј. Помавны ме ег-нин вермы. Пөрөдл-тај ескө вөрсө-да, сиз колө. Мырсө бертны тјанлы-нин лөө. Ен еновтчөј. Уна ембур сее сурө кутанныд-кө бура ужавны. Уна бур тор адзанныд, овмөсныд содө. Сөмын өни мыр улын-на сјө. Колө мездыны сетые. Они сјө дебасын-моз-на кујлө. Тјан сајын адзөмыс. Отув ужалөј јона!»

Бат кули. Пијаныс батлыс кывјас мөд ногөн гөгөрвоисны. Чajtисны, ферт-пө сен клад ем. Вок котыр боетчисны корены. Јона кутисны ужавны. Мыр бертөны, кокалөны, гөрөны. Оти ежа тор весег ез кол вөрчөдлытөм. Зоннас лувралисны. Му зев јона небзис, вес пуркјалө. Клад ез сур. Шензан колөны вокјас.

Боркө сјө му вылө көчисны су. Мөд воас зев бура воис. Вөлиети сек гөгөрвоисны: «сс-пө-тај көн вөлөма клады!»

дореҗас.

Камгöны дорöны
досеҗас.

Вылысан сёкыда
Усöны көрт былö
Мöлөтҗас.

Ышкöны пöлтöны
Пушканҗас,—

Тырöма ловныс.

Огыр-моз доналö
Гөрҗиын көрт.

Җамалö, пызрасö
Нöш улын гөрҗ.

Бі зерөн савкјөдлө
Гөгöрыс кинь,

Зарҗиөн мичаа
Кисеö.

Кашкöны-музöны
дореҗас.

Җоҗтысö—воҗталö
Көрт былö пöс.

— «Вачкыштлы!»
Горөдлө җортыслы
дореҗе.

— «Җонҗыша вокö!»

Шуыштлө мәдыс.

«Med бур лосе гөр!
Пыди мед муркөдас,—

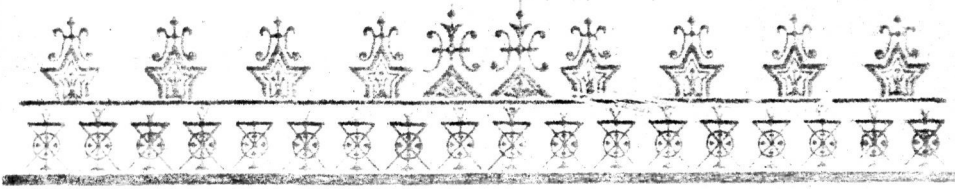
Луқыртас му!
Med дореҗекөд гөрыс
Отвылыс олас!

Med чарлакөд мөлөт
Отлаö кысас!»

Кожмөд жүкөн

МОЈДАН КЫВЈАС

Кујим чој.

Олісны, вылісны, пöрые гозја. Налөн вöлі кујим ныв. Тулысын бағыс петіс градјөр гөрны. нывјасыс град лентыны. Лептісны, лептісны. віçодлісны: град костöd зарна бöжа кан котөртö. Ыжыд ныв шыбітіс зыр, котөртіс кан-бөрса, дыр вөтчіс сы-бөрса, пощөс дорөç.

Пощөс дорын кан түпылтчіс да ошкө пөрі. Сүвтис нывлы паныдөн да шүө: «ме вылө сөв! Он-кө, ме тенө соја.» Ныв бөрдиг-тырји пүкеіс ош вылө. Ош нүіс сїјөс гортас.

Аскінас кык іçöt нылыс бара петісны град лентыны. Лептісны, лептісны, віçодлісны—зарна бöжа кан котөртö град костöd. Шөркост ныв вөтчіс сы-бөрса, котөртіс баражө пощөс дорөç. Пощөс дорын кан түпылтчіс.—ошкө пөрі. Бергөдчіс нывлы паныдөн дај шүө: «ме вылө сөв! Он-кө, ме тенө соја.» Ныв бөрдиг-тырји пүкеіс ош вылө. Ош нүіс сїјөс гортас, деçіс чојыс дінө, шүө: «олөј кыкөн.»

Аскомынас којмөд ныв өтнас-нын петіс град лентыны. Лептіс, лептіс, віçодліс—град костöd зарна бöжа кан котөртö. Ныв сы-

Түрөк. Бүткис пощөс дордөз. Пощөс дорын кань бергөдчис — ошкө. шуо: «ме вылө сөв! Он-кө, ме тэнө «оја.» Бүрдиг-тырји ныв сөліс ош вылө. Ош нуис сјіос гортас. шуо: «којмөдөс вајі. Ті овлө аскежаным. ме кыҗыны ветла.» Ош мунис.

Кујім чој өлөны ош керкаын. төлкүтөны бат-мамлы козін мөдөдны. Ош локтас гортас, нывјас і шуоны сылы: «вај-жө, ошкө, күд вөч мјанлы... ыҗыдҗыкөс, мед сувтны-водны бертчан сетчө. Козін гортө мөдөдам. Аски те і нуан.» Ош вөчис күд. Нывјас ычкаломөн теҗисны күдјө оштые ембүрсө, сесса — мед нөт чојсө сетчө пүкөдөисны, мөдөдөисны ошкөд гортас. Сөмын-нө күдтө ен востыв, ен төдмав мыј сен ем!

Ош мөдөдчис күдјөн. «Зев тај-нө мыјкө сөкыд. Мыј - бара теҗөмаөс етамындасө-а. Відлыны лоө.» — «Ен лыет, ен лыет, дон сін, кань сін!» Горөстис жодкө күд пыщкын. Ош нывзис.

Нуис. нуис. бара көсјис візөдлыны. «Ен лыет, ен лыет, дон сін, кань сін! Адҗа-өд, адҗа! — Мыјнө тајө? Көсја-на вөчны, жодкө каҗалөма-нын.» Вөзө мөдөдчис ош.

Нуис. нуис... зев сөкыд күдјид. Којмөдые көсјө відлыны. «Ен лыет, ен лыет, дон сін, кань сін! Адҗа-өд, адҗа!» Ош ез лыет відлыны. вөзө мөдөдчис.

Горкө, дыр-мыеті, пөрые гозја ордөз кыскас күдтө, шыбитас кілчө вылас, шуас: «налө, пөрые гозја! Нывјасыд козін ыстисны.»

Пөрые гозја пыртисны күдтө керкаө, полдиг-тырји востисны сјіос — сені ныв. Зев ним-код лоө налы.

Ошлы гортö воом-мыети мөд күд щөктасны вöчны. Ош вöчас. Нывјас тырыс сөвтасны ембур, пукеас естчө шөркост чојыс. Ыжыдыс ошкөс күдјөн мөдөдас бат-мам ордас.

Ош муно, зев сөкыда күдтө нуө. «Видлыны лоө мы ташөм сөкыдсө ме кыска». — «Ен лыет, ен лыет, дон еин, кань еин! Ада-өд ада!» — Көдкө горөстас. Ош повчас, оз лыет видлыныс. Воө муно. Нуас нуас, бара көсјас

видлыны, бара оз лыет. Пыр і горөдас көдкө: «Ен лыет, ен лыет, дон еин, кань еин! Ада-өд ада!»

Мөд күдтө ош бара килчө помас пöрыс гозјалы шыбитас. «Налө,» шуө: «пöрыс гозја, боетө, нывјасыд көјин мөдөдисны.»

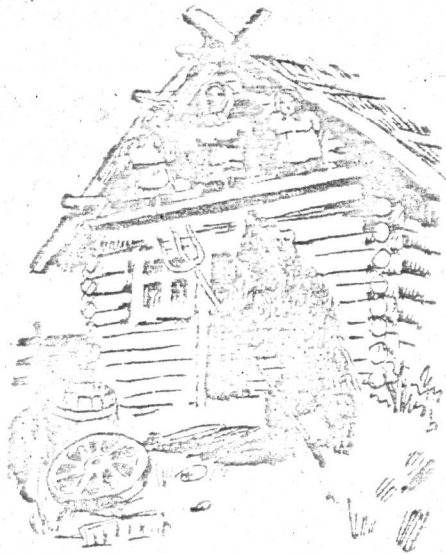
Пöрыс гозја күд пыртасны керкаө, востасны, — сен шөркост ныв. Зев нимкоф лоі палы.

Ош доктас гортас. Бара сылы щөктасны күд вöчны. Зев ыжыд сүндүк вöчас ош. Ныв ычкаломөн сөвтас да сөвтас сетчө ембурсө,

тесса кудим гыр лөстас сүвтөдас, гөрд дөрө-
мөн дөрөмөдас, сарананөдас, кудимлаб, еблыш-
тас, дүлжылы шыас; «ті мїжан-пыд-дї соры-
төй». Ачыс пырас куджө.

Ош кашкө кыскө пөрые гозја ordö куд.
Вїçөдлыны көсжыліс мыј ем пыщкас, да ез і
лыетлы. Мыјөн сүвтас, пырыетөм-пыр көдкө
гөрөстас: «Ен лыет, ен лыет, дон еін, каң
еін! Adza-öd, adza!»

Воас ош пөрые гозја ordö, бруткас кудтө
кїлчө помас: «налө.» шүө: «пөрые гозја, ныв-
јасыд көзін мөдөдїсны.»

Пөрые гозја сүндүк пыртасны, востасны —
којмөд ныв сен. Зев нїмкоф-лоө налы.

Ош локтас гортас, вїçөдө; кудимнан нылыб
лөстын сүлалөны мїча сарананабө, гөрд дө-
рөмабө. «Мыјнө сетчө кајөмныд, бур анјасө
Важө еөјны. Зев јона кынөмөј еумалө».

«Пыр, пыр ваяөм», шүөны дүлјас, аеныс
места вывеыс оз вөрчыны. Ош скөрміс, бое-

тіс лебын (віла), тоҗыштіс мыҗвермөмөсыс.
Гырҗас уеісны ош ыылө, ламөдісны сійөс. Ку-
јім чој ај-мам дінас өні-на өлөны ыылөны ош
ембурнас.

Өлөна.

Олісны ыылісны пөрыс гөзја. Налөн вөлі
кујім ші да өтї ныв. Оласны, оласны—мамыс
кулө. Пөлат пелөсас сійөс гүаласны. Сесеа
батныс кулө, паччөр пелөсас гүаласны. Ола-
сны, оласны, һааныс бырө. Һаһа мүс мөдөд-
часны. Мунасны, мунасны, зарһи кыз воас.
Өтї вок шүө: «Өлөна чојө, ме татчө каја». —
«Ен кај», шүө Өлөна: «кајан-кө гажман, он
сесеа летчы татчө». Вок шүө: «летча, летча».
Кајис сійө пу ыылө, зев уна зарһисө гылөдіс.
Өлөналы шічөс ыыјөныс лоі. Сен сылы гажа
кажитчис, шүө: «ме, бара, Өлөна чојө, ог лет-
чы тас!» Оз і летчы. Бөрдиг-тырјі кујім чоја-
вока воçө мөдөдчасны.

Мунасны, мунасны, езыс килла кыз воас.
Мөд вок шүө: «Өлөна чојөј, ме татчө каја». —
«Ен кај», шүө Өлөна. «Һајан-кө вокыд-мөз
бара сетчө колтчан». Вок шүө: «ог, ог. Бөр
летча». Кајас сійө пу ыылө. Өлөналы езыс
гылөдас гырҗа ыыјөныс. Гажа пу ыылыи ка-
житчас воклы, сійө сее оз летчы. Кыкөн чоја-
вока колөны, бөрдиг-тырјі воçө мөдөдчасны.
Мунасны, мунасны, воклөн горшыс кутас ко-
мыны. Мөс коктүј паныдаас. Вок шүө: «Өлө-
на чојөј, ме татыс јуа». — «Ен ју», шүө Өлө-
на: «лукасны кутан». Мунасны, мунасны, вөг
коктүј воас. «Өлөна чојөј, ме татыс јуа!» —
«Ен ју, вөв лоан, чуж јасны-куртчасны кутан».
Бара-на оз ју. Воçө мунасны. Сесеа вок вөв-

җуас Олабталле бөрө кежавлыны. Кежалігас
сүд меҗ доктуҗые ватө і жуас. Олаона дінө
петас да — «Олаона чојө. «ба», Олаона чојө,
«ба». — «Мыҗла-нө, коңөрөј, жуи, ен кывзы
менесым. Со-өд, меҗө пөрөмыд!» Олаона меҗ-
көд воҗө мунасны. Мунасны, мунасны, лыс
үлө шөјтчыны пукеасны. Сен өксы піјан, ба-
јар піјан җолҗасөны-мачасөны. Олаона сывны
горөдас:

Өксы піјан җолҗасөны, җолҗасөны,
Бајар піјан мачасөны, мачасөны.
Мачыс мунө вѳт кар јывті, вѳт кар јывті.
Җолҗыс мунө квајт кар јывті, квајт кар
јывті,

Ме воҗө-тај оз үе, оз үе.
Под үлөј-өд постөм, постөм,
Јурвылөј-өд вевттөм, вевттөм,
Ордөсөј-өд стынтөм, стынтөм.
Рытыв төлыс-өд төлөдө, төлөдө.
Асыв төлыс-өд жбырөдө, жбырөдө,
Дун төлыс-өд быгөдө, быгөдө,
Вој төлыс-өд кынтө, кынтө.

Өксы піјан да бајар піјан кывзасны, кыв-
засны, сесеа шуасны: «көді-нө тащөм лөсы-
дасө еылө, вај кореамө!» Кореасны, кореасны
— оз еур. Аскінас најө бара сетчө локтасны
җолҗасөны-мачасөны. Олаона горөдас сывны:

Өксы піјан җолҗасөны, җолҗасөны,
Бајар піјан мачасөны, мачасөны...
Мачыс мунө вѳт кар јывті, вѳт кар јывті,
Җолҗыс мунө квајт кар јывті, квајт кар јывті,
Ме воҗө-тај оз үе, оз үе.
Под үлөј-өд постөм, постөм,
Јурвылөј-өд вевттөм, вевттөм,
Ордөсөј-өд стынтөм, стынтөм.

Рытыв төлыс-öd төлөдө, төлөдө.

Асыв төлыс-öd жбырөдө, жбырөдө.

Вој төлыс-öd кынтө, кынтө.

Өксы пјан бајар пјанкод шен-оны. Коди-нө-нө ташом лөсыдасө ыло, көн-нө сјю ачыс. Бара завод-итчасны корены. Корчасны кор-часны дај адчасны.— «Мыј-нө те, Олөна, ташом лөсыдасө ылан?» Олөна повчас шүө: «ме?!» Өксы пі шүө: «ме сажө он мун?» Бајар пі шүө: «ме сажө он мун?»— «Чөвлы», шүө Олөна: «ме абу өтнам; менам меж ем. Сјюс-кө көсјеан-ныд шобдј жөртөд дорын да ма јукмөс дорын вјчы—муна». Өксы пі шүө: «вјчам-нјн еекө сјю-да».— «Јешшө-öd менам чункыщ ем. Код-ныдлөн сы-пыр мунас нөвјыд, сы сажө і ме муна». Чункыщ лөсөдас. Бајар пі нөвјыштас—оз вескав, бокө муно. Өксы пі нөвјыштас—шорас вескалас. Өксы пі сажө мунас Олөна. Межөс жөртасны шобдј жөртөд дорө да ма јук-мөс дорө. Зев бура овмөдчасны ічмон гозја.

Ічөтк ныв.

Одс выліс дөва баба. Сылөн вөлі ічөтк ныв. Отчыд пөжаліс дөваыд шаңга, сесеа шү-вө нылыслы: «Мун ветлы пөчөтө вјдлыны. Ну шаңга гөенеч!» Ічөтк ныв пастасіс, мө-дөдчіс. Мунө вөр тјјөд. Паныдлоі көјін. «Кы-тчө-нө мунаң, ічөт нылөј?»

— Пөчөлы гөенеч нуа.

— Көн-нө пөчыд олө?

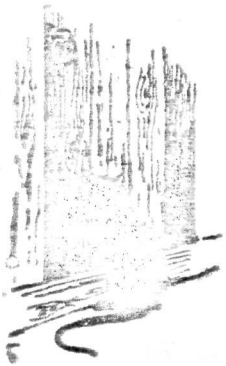
— Со ес он вөр сажас.

Ічөт ныв кутас сөлаоз сөјны, зоріңјас өк-тыны, секкості көјіныд кыккоңјыв уекөдчас пөчө керкалаңыд. Керка дін воас, јіркөдчө өңсөсас. Пөчө јуалас: «Коди-нө?» Көјін шүө:

«Ме нөлөн шуысыд!» Пөчө шүө: «Килчөйс көрү, көрүбөйс кыскынт дај воосас!» Көјін пырас, волнае вылас четчынтас, пөчөс тылынтас. Ачыс сылыс чышјансө чышјаналас, волнае вылө водас, ешкынөн шебраас. Воас ічөтөк ныв, матыетчас волнае дінө, шүө: «Вича олан, пөчинөј! Мыјла-нө талун тенад ташом ыжыдөө ешјасыд?» Көјін шүө: «Мед те-нө адчажык, нылөј!»—Мыјла-нө пелыд ташом ыжыд?»—«Мед кылажык, ныланөј!» Мыјла-нө, пөчинөј, шјасыд зев кузөс?»—«Тенө сојны, бур нылөј!» Көјін габыртис ічөт нывтө. Секшөрө вөлөм муноны сеті нес кералысјас, ныв горзөм шыад пырасны керкаад, вјасны көјінөс.

Шыр да каша.

Олісны-вылісны шыр да каша. Шыр мунас турунла, кашаөс щөктас шыд пуны. Каша пондас шыд гудравны да шыд гырнчас і уеө.

Шыр доктас, пондас голөдчыны горзыны: «каша-чојөј, восты, восты!» Каша оз восты. Сесеа шырлы сурө ічөтөк роç, сеті пырас. Сарај өçөс востас, турун додкатодас, ректас. Сесеа керкаас пырас, сојны пукеас. Сојигөн сылы шыд піе каша сурө. Сіјө вилөдас кашаөс, сесеа вадорө летчас. Каша көја ледас ва вылө, ачыс вылас пукеас, сывны пондас:

«Шыр кывтө-катө
Каша көја пыжөн,
Вурд бөж зібжөн,
Мој лопта пелысөн.

Лыа дорсө зібыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.

Көч паныдагас: «шырө-чојө, лез менө пы-
жад». — «Ог лез. Пыжөј ічөт». — «Сөмын кө-
лапа выја лез». — «Лок інө, мыј текөд керан». —
Шыр бара кутас сывны:

«Шыр кывтө-катө
Каца көја пыжөн,
Вурд бөж зібјөн,
Мој лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө.

Руч паныдагас: «шырө-чојө, лез менө пы-
жад». — «Ог лез. Пыжөј ічөт». — «Сөмын кө-
лапа выја лез». — «Лок інө, мыј текөд керан». —
Шыр бара мөдөдчас сывны:

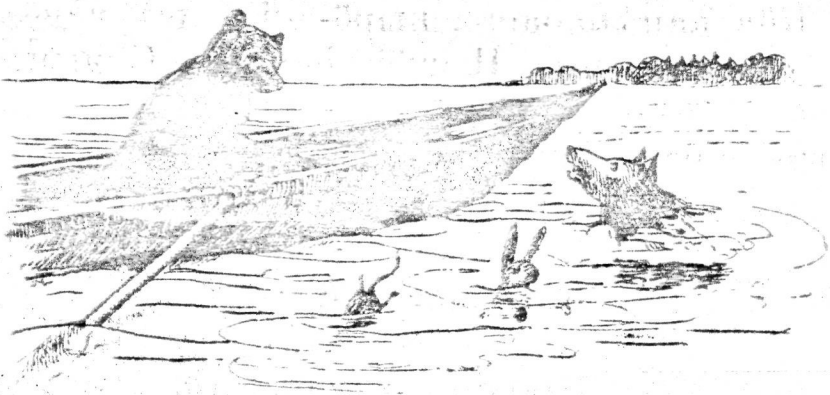
«Шыр кывтө-катө
Каца көја пыжөн,
Вурд бөж зібјөн,
Мој лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө».

Көјін паныдагас: «шырө-чојө, лез менө пы-
жад». — «Ог лез. Пыжөј ічөт». — «Сөмын кө-
лапа выја лез». — «Лок інө, мыј текөд керан!» —
Шыр бара мөдөдчас сывны:

«Шыр кывтө-катө
Каца көја пыжөн,
Вурд бөж зібјөн,
Мој лопта пелысөн.
Лыа дорсө зібыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө».

Ош паныдагас: «шырө-чојө, лез менө пы-
жад». — «Он-нін төр. Унаөнөс-нін». — «Сөмын

көч дана выја дөң». — «Лок пукеы инө, мыј сее-
са текөд керан!» Ош пукеас, пыж туткылтчас,

ставные вөјөнү. Ош өтнасөн көлө. Сижө пук-
еас пыжө, сывны пондас:

«Ош кывтө-катө
Каща көја пыжөн.
Вурд бөж зибjön.
Мөј донта пелысөн.
Лыа дорсө зибjыштө,
Кыркөщ дорсө сыныштө».

Петука-каңа.

Олисны-вылисны каңа-петука. Отчыл мушис
каң пец керавны. Мунигас каң шуис петуклы:
«Те-бара ен пет гортөйд, Јома локтас да ну-
ас». «Ог пет» — шуас сылы петук. Каң мушис.
Муртса мышкуыс бердис, локтис Јома. Ошин
дорас сувтис, шуавны кутис:

Пет-жө, пет, Петрованөј,
Соң тыр шобди вајі,
Пож тыр аңкыщ вајі.
Пет-жө, пет, Петрованөј
Мича шегjön шегјасам,
Мича доллөн долласам!..
Гажтөм гажтө гажөдам,
Петтөм серамтө петкөдлам!

Петук сійо шүө: «ог пет! Каң ез шөгты». Сесеа оз і пет. Јома бөр мунас. Каң локтас. «Ен пет?»—«Ег»—шүас петук.

Аскі бара мунас каң. Бара шүас петуклы: «Талун бара ен пет. Јомаылөн талун нїмлун теңо сојасны!»—«Ог» шүө петук. Төкөтө мышкуыс каңлөн бердас. Јома бара локтас. кутас горзыны:

Пет-жө, пет. Петрованөј,
Соғ тыр шобдї вајї.
Пож тыр аңкыщ вајї.
Пет-жө, пет. Петрованөј,
Міча шегјөн шегјасам,
Міча доллөн долласам,
Гажтөм гажтө гажөдам,
Петтөм серамтө петкөдлам.

Петуклы теленїт лөб зорсны, шүас: «Тайө пелсасө лептышт, ме та улын» Јома лептыштас пелса, петукөс чапнїтас, пыщјөдас. Тайө дуннас Јомалөн вөлөм нїмлун. Петукөс жарїтасны. Каң локтас гортө. «Петук, те ем-абү?» Нєкод оз шыас. Мүнїс Јома ордө, кїлчө вылас кутїс зев нора сывны:

Петуканөј, петуканөј,
Мыј-нїн-бара мөвпалан.
Бущөм вөт-нїн вөталан.
Бущөм шог-нїн шогалан.
Бущөм гаж-нїн гажалан.
Мыј-нїн-бара мөвпалан?

Јома вылас, шүө нїыслы: «Мун, нїө, петав, кодї сещөм мїчаасө сылө? Кор, мед пырас: талун менам нїмлун, петук јај пїр». Пї петас. Каң сїјөс габыртас, вїјас. Бара каң кутас сывны:

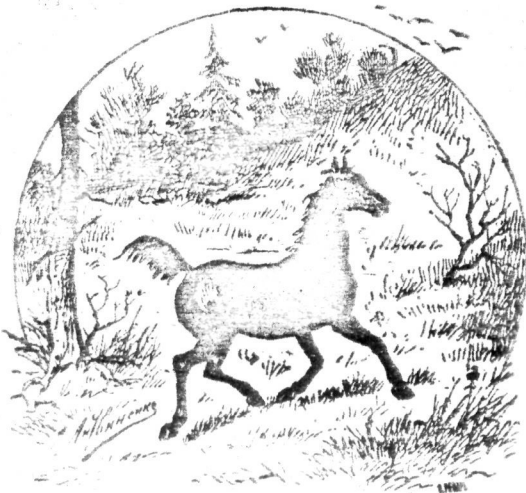
Петуканөј, петуканөј,
Мыј-нїн-бара мөвпалан.

Кушом вѳт-нын вѳталан,
Кушом шог-нын шогалан.
Кушом гаж-нын гажалан.
Мы-нын-бара мѳвпалан?

Жома мѳд пѳс ыстас: «Мун, пѳ, петав,
поді сешѳм мѳчаасѳ ылѳ. Кор, мед пырас: та-
лун менам нѳмлун, петук јаж пѳр». Пѳ петас.
Каѳ ыскѳдчас сы вылѳ. Косасасны, косасас-
ны. Каѳ вермас: јомалыс пѳсѳ вѳјас. Сесса
бара ыывны кутас:

Петуканѳ, петуканѳ!
Мы-нын-бара мѳвпалан,
Кушом вѳт-нын вѳталан,
Кушом шог-нын шогалан,
Кушом гаж-нын гажалан,
Мы-нын-бара мѳвпалан?

Жома ачыс петас. Косасасны, косасасны,
Вермасасны, вермасасны. Каѳыд Јоматѳ вер-
мас. Сесса керкаѳ пырас. Петукѳс быгѳлалас
да быгѳлалас. Петук гѳнсавны кутас. Нѳшта
быгѳлалас да быгѳлалас—петук жѳыр леѳчас
сѳр вылѳ. Каѳ боетас петукѳс, мунасны гор-
тас. Сесса ѳнѳ-на олѳны-вылѳны, пу јылыс
турѳ лыјѳны, шор јылыс јѳдѳ кыјѳны.

Өтвэйтчөмөн быдтор вермак вöчны.

Овліс вывліс шырні. Сіјө вöлі сещөм еус, сещөм вежөра—став шырјасыс сіјөс лыд-дисны позјас мед вежөра шыр-пыд-дi. Позныс назөн вöлі зев ыжыд козпу вүжјас ұлын. Коз ну-ыс сіјө ұна со во-нын быдміс еөд вөр шөрын, қормөма-нын вöлі... Коркө не коркө шырпыд i быдміс, доi ыжыд шыр. Сіјө сесса i күтіс мөвпавны: Коди мед јон му вылыс?

Усi сылы төд вылас шондi. Пемыд позныс петөмөн ұнаыс шырні нымкод-аслывліс југыд шондiөн. Усi төд вылас шондiлөн јенөж шөрас қірдалөмыс. Шүіс шырпыд: шондид-пө, тыдалө, мед јон му вылад. Лөсөдчiс түјө, не-пјасiс, мөдөдчiс—сесса коркө воіс шондi дiв-өз, шүө:

— Адза ме му вылын те-код некод абу: те мiча, те сiнмөс јоран қірдалан, те мүсө-вас-сө југдөдан... Те-ө мед јоныс му вылас?

— Сiз ескөн, збыл те вiеталан.—нумјалiг-тырјi шүө шондi,—сөмын вөд ме абу мед јон му вылад, емөс-на меме јонөс, меме гырысөс...

— Кодјас-нө сещөмјасыс?—шензiг-тырјi јуалө шырні.

— Он-өмөј-нө те төд? Быд кымөр меме јонжык. Ме шөрө-кө сувтас кымөрыд, тупкас меным став мүсө, став јөзсө... Адзасны сені јөзыд: ме абу пыр мед јон му вылад. Те-кө корсан мед јонөс му вылыс, колө төдны, бө-бөөј: кымөрыд меме јона-на јон. Ветлы, зон-сы дiнө, адзөдлы сіјөс. Ме кымөреыд кола...

Мүніс шырні кымөр дiнө. Кымөр сылыс iуалө:

— Те-нө, iчөт пiөј, мыј мөгөн локтiн ме рiнө?

— Ме локті, — шүө шырни, — телө адзөдлыны: те-пө-тај мед вына, мед јон став му вылае. Ме волі шонди динө. ме сјјөс чајтли мед јонөн му вывесе... Шондиыд менө те динө ыетіс. шүө: те-пө верман шондиыслы став мусө тунгыны. Сің-ө сјјө?

— Сіңнад еекөн сјјө сің. Сөмын-өд абу-на ме мед јоныс му вылад. Ветлы, зонмө, те төв динө: сјјө меме јона-на јон. Муртса-кө пөлыштас — кутас менө чашыны. тојлавны кытчө-еурө... Көсја ме лебны рытыввылө, нуас менө асыввылө... Ме ачым ог і төд, кытчө леба, мыј вөча... Төлыд, зон, сјјө меме јонжык.

Мүніс шыр төв динө. Төв јуалө: «Мыј мөгөн ме динө локтин?»

— Ме көсја адзөдлыны му вывесе мед јонсө. мед вынасө — шүө шырни. — Ме вөлі шонди ордын: сјјөс ме чајтли мед јонөн. Шондиыд ыетіс кымөр динө. Мүні ме кымөр динө, кымөрыд сесеа со те динө ыетіс. Оні сесеа, ме чајта да, те некөд динө-нин он ысты — шын-налөмөн шүіс шырни. Сјјө-өд став шыр-јас пышкас вөлі мед лөсыда еорнитө, вөлі мед вежөра, мед еуе...

Шырныдыды төлыд еөлөм вылас воіс. Кущөм-өд јон сјјө, кущөм міча: кытчө ковмас, сетчө і вермө пөлыштны. Зік-бара, төлыд сјјө мед јон му вылад.

— Те бара ылалөмыд, муса јортөј, — нөж-јөн-икөн шүіс төв — корсан-кө те мед јонөс му вылые. онөз-на те пыр вешшөрө ветлөдлөмыд: метө-өд абу-на мед јон му вылад. Со естөні пармаын сулалө зев ыжыд еовоса козпу. Уна төвныр-нин мунліс сјјө јур вомөн. Уна козпу-нин маті гөгөреыс пөрі, сіеміс. Ме бостчі сјјөс мыјвермөмыс пөлтны, дугдывтөг пөлта-нин

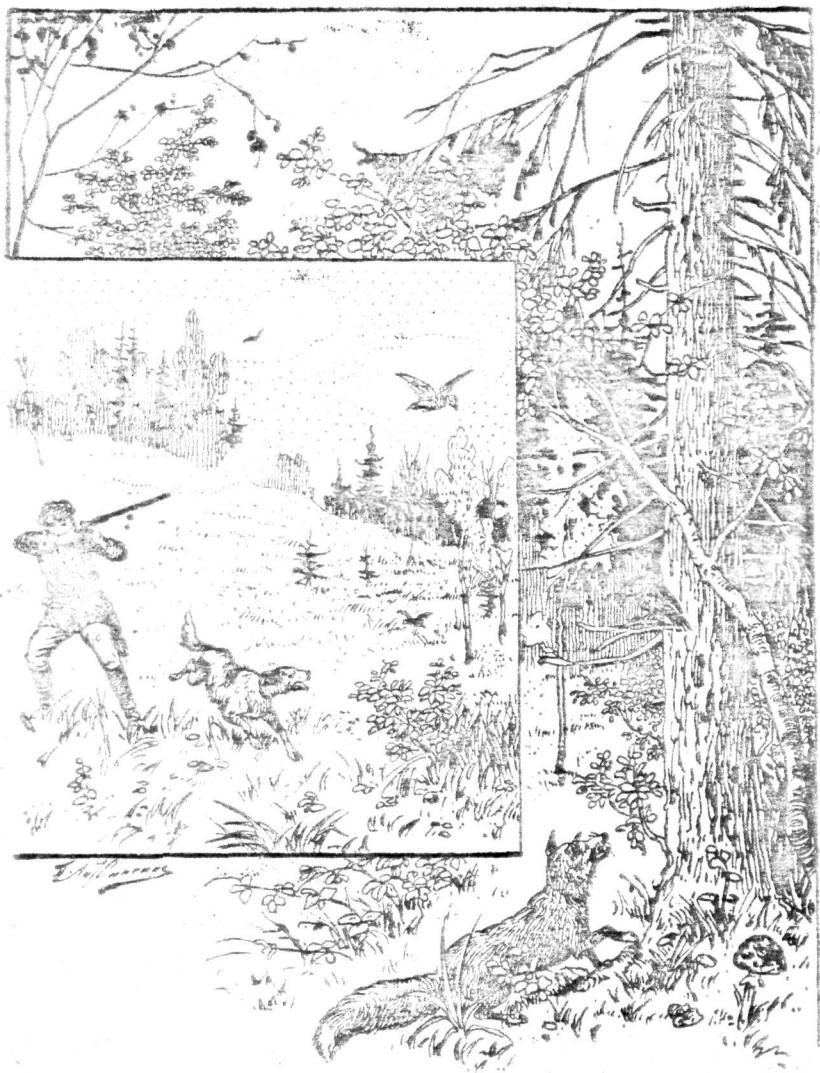
гашкө ветымын зо. Көсја сјјөс пөрөдны. Мыј те думайтан? Оз вөд пөр.—сөмын зуртыштлывлө... Сјјө козпу вужјас улас овмөдчөмаөе шырјас, ме ог төд важөн-ө најө сетчө пондөмаөе ко- јыны позјаснысө. Буракө, во кык-кујим-на сө- мын. Оні сјјө козпуыс муртса-муртса сулалө, ме чайта да, регыд пөрө. Со кытчө теныд ко- лө ветлыны: ветлы, зонмөј, те шырјас дінас: најө-тај меыс јонөе вөдөмаөе.

Муніс шырпі пөрыс козпу дінө, чайтө: мы- јкө сетыс адјас зев ыжыдөс, зев јонөс. Көдөс- нө сјјө адјис? Адјис сјјө шырјасөс, ас-көдыс- жө поснідік шырјасөс. Шырјасыс јірөмаөе ео- вөса козпулыс вужјасөс...

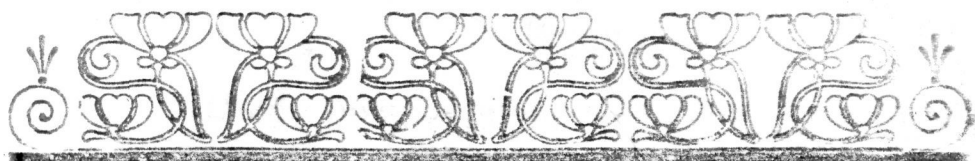
Сувтіс шыр аслас позјө пүран роҗ дорас, шүис ыжыд шыгөлөн (гөлөсөн):

— Збыл-өмөј-нө мi мед јонөе? Мыјла-нө?— сөсөа ічөка мөвныштөм-мысөті содтіс.— Абу-ө сы-понда: мi унаөнөс-да, мi му дінас матын- жык олам-да. Өтiк үж вылө-кө мi бөстчам ставным өтвылыс, секі те щөщ повған мiја- ныс, шондiөј!

Віеталёй мыі адзанныд?

Содтөд.

ГИЖАН УҖЯС.

1. Аскотыр.

Ај (бат), мам, вок, чој, пөль, пөч, ыжыдај,
ыжыдмам, чој, чојин.

Kodі тенад ем аскотырые? Менам ем...

2. Лептасјас (стрөјба).

Керка, школа, мельница, амбар, гід, пывсан,
рыныш.

Керкаын олөны... Школаын... Мельницаын...
Пывсанын...

3. Мебель.

Пызан, үлөс (жек), лабіч, шкап.

Міјан керкаын ем со кушөм мебель (кушө-
мжык)....

4. дозмук.

Таеті, пөрт, стөкан, чашка, ведра, пелса,
лагун, лөкан, мысандоз, гырнч.

Таеті вөчөма пуыс, пөрт—көртыс, стөкан—
клянчыс, чашка—сојыс, ведра.... пелса.... ла-
гун.... мысандоз..... гырнч....

5. Гојан-јуан.

Шыд, рок, ырош, лаз, ва, сур, ыань, јов,
шанга, шай, чужва.

Гојантор:.....

Јуантор:.....

6. Новлантор.

Паскөм. Көмкөт.

Пас, сапөг, гынкөм, дөрөм, чышјан, шан-
ка, колонщи, дукөс, вождөра, көтi.

Паскөм:.....

Көмкөт:.....

7. Велөдчан көлүј.

Нига, тетрад, карандаш, кабала, перө, руч-
ка, леңејка.

Менам ем:.....

8. Ужалан көлүј.

Ас гөр, көлөсаа гор, піна (агас), пурт,
шыран, мөлөт, чер, піла, зыр, куран, рос, чар-
ла, лебын (віла), јем.

Гөртын мијан ем со кушөм ужалан көлүј:.....

Гөрјөн гөрөны, пуртөн вундаөны.

Јемөн:..... Роскөн..... Чарлаөн.... Шыра-
нөн..... Агасөн.... Черөн... Зырјөн....

Му ужалан көлүј: гөр, агас (піна).....

9. Быдман торјас.

Лув, өмiг, кушман, сетөрну, еу, шомкор,
јөн, ланкор, козну, өтурун, пожөм, лөмну.

1. Вотөса пујас: сетөрну, лөмну.....

2. Көдан ыань: еу, id.....

3. Зоріґјас. турунјас: ланкор, јөн. дука
турун.....

4. Щаґјас: гөрд гоб, рыжік.....

10. Пемөсјас.

1. Віґан пемөсјас: вөв.....

2. Віґан пөткајас: күрөг.....

3. Вөрса пемөсјас: көјін, көч.....

4. Вөрса пөткајас: варыш, еуґ.....

5. Јоє гыґја пемөсјас: каґ, пон. көјін.....

6. Щөщыд гыґја пемөсјас: вөв. мөс.....

7. Коди мыјөн воґсаеө? Вөв коґнас. пон
піннас, каґ..... петук..... пон....., рака.....
ош....., поре.....,

8. Сылыє пөткајас: колпн, сырчік.....

9. Варышјас: күрөг варыш, еуґ.....

10. Пемөслөн шытөлыє (гөлөсыє). Пон у-
тө. Каґ..... Вөв....., Мөс....., лагуша..... по-
ре....., рака.....

11. Черіјас: јокыш, јоди.....

12. Гаґјас: гут. ном. шомгаґ.....

13. Коди кыґи ветлөдлө? Сірпі тувјалө. Ра-
ка.... Чірк..... Ныґув.....

14. Пемөсјаслөн еојанторыє. Мөс еөјө ту-
рун. Көјін еөјө..... Вөв..... Каґ..... Көч.....
күрөг..... Утка.....

15. Мөслөн—кукаґ. Ыґлөн..... Вөвлөн.....
Понлөн..... Каґлөн.....

11. Морт.

1. Мортыд епмөн віґөдө. Пелөп..... Шы-
рөн..... Пшөн..... Кіөн.... Бөкөн.....

2. дорєыє дорєө. Вурєыє..... Велөдчыє.....
Велөдыє..... Бґј ыє.....

12. Kad.

Шондi петö асылын, тетiö.... Ми ужалам
лунын, узам.... Ми школаö мунам.... дод-дөн
ветлöны....., телегаöн.....

Поткајас доктöны лунвывсаң....., муноны
лунвылö....

13. Торјаслөн тöдчаныс, *) рёмыс (цветыс).

Сакар жежыд, са..... сов..... Быдман ту-
рун..... Ізас..... Вiр..... Зарны....., Шом..... Же-
неж мiча-дырјi.....

Сакар јумов, гормөг..... Јiр жужыд, најт
гуран..... Гез кыз..... сунiс..... Лунын југыд,
војын..... Гојöмын шопыд, тöлып.....

дегiна том, пöт.....

Чöдлач јумов, камнет јумовжык.

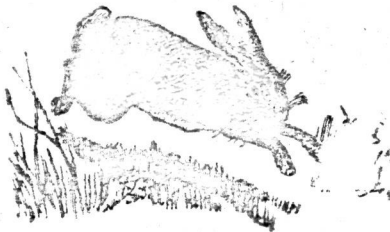
Ју жужыд, сарiз (море) жужыд.....

Тöлысыд југыд, шондi.....

14. Кодöс мыјыс вöчöны.

Керјыс делтöны керка.

Пығые..... Сојыс.... Кöртыс..... дöрамыс.....
Кучiкыс.....

*) Тöдчан—признак.

Цена 80 к.

Кыгалён донус 80 ур.